МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0123-з-дн
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
А. В. Омельченко

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. п. н. _____А. Ф. Курінна

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. п. н. _____

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри_____

«____» _____20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Омельченко Анні Володимирівні

1. Тема роботи: «Формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами проєктної діяльності»,
керівник роботи Курінна Алла Феліксівна, кандидат педагогічних наук,
затверджені наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 р. № 1447-с.

2. Строк подання студентом роботи: 18 листопада 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): проаналізувати сутність феномену «мистецько-творча компетентність; з'ясувати концептуальні засади проблеми в сучасних психолого-педагогічних науках; розглянути театралізовані ігри як засіб формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку; укласти методику із формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор та розробити систему театралізованих ігор для дітей старшого дошкільного віку.

5. Перелік графічного матеріалу: таблиць – 2; рисунків – 2.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Курінна А.Ф.	25.10.23 р.	25.10.23 р.
Розділ 1	Курінна А.Ф.	18.12.23 р.	18.12.23 р.
Розділ 2	Курінна А.Ф.	12.03.24 р.	12.03.24 р.
Висновки	Курінна А.Ф.	23.09.24 р.	23.09.24 р.
Додатки	Курінна А.Ф.	16.11.24 р.	16.11.24 р.

7. Дата видачі завдання: 25.10.23 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень-листопад	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Написання першого розділу	грудень-квітень	виконано
4	Написання другого розділу	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ _Омельченко_А. В.__
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Курінна А. Ф.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Вахняк Н. В.___
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 61 с., 2 таблиці, 2 рисунки, 55 джерел, 3 додатки.

Мета дослідження: обґрунтування методики формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор.

Об'єкт дослідження – формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – процес формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор.

Методи дослідження: *загальні:* діалектичний і логічний методи пізнання, абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція при укладанні методики формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор, розробленні системи театралізованих ігор з формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку; *теоретичні:* педагогічний аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури, нормативно-правових документів та узагальнення отриманої інформації з метою дослідження сутності мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні методики формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні системи театралізованих ігор із формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

ФОРМУВАННЯ, МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ІГРИ, СИСТЕМА, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК.

SUMMARY

Omelchenko A. V. Formation of Artistic and Creative Competence of Children of Preschool Age by Means of Theatrical Games

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, conclusions, a list of references (55 articles, 16 of foreign origin), and appendices.

The modernization of educational content and ensuring its quality is one of the key demands of modern society, aimed at preparing children for life in conditions of rapid change and new challenges. The goals of preschool education in Ukraine are directed towards ensuring the holistic development of the child, including physical, intellectual, and creative abilities through upbringing, education, socialization, and the formation of necessary life skills. According to modern educational standards, an important component of preschool education is the formation of artistic and creative competence, which is conditioned by the age-specific psychological development of the emotional and social spheres of the child and serves as a foundation for further social adaptation, enrichment of cultural experience, and formation of moral values. One of the effective ways to achieve the goals of artistic and creative development in psychological-pedagogical science and educational practice is believed to be the game activity, which influences the cognitive, emotional, social, and creative development of preschool children.

The research purpose: to substantiate the methodology for the formation of artistic and creative competence in older preschool children through theatrical games.

The research tasks:

1) to clarify the essence of the concept of “artistic and creative competence in older preschool children”;

2) to analyze the conceptual foundations of the problem of forming artistic and creative competence in older preschool children;

3) to characterize theatrical games as a means of forming artistic and creative competence in older preschool children;

4) to develop and justify the methodology for forming artistic and creative competence in older preschool children through theatrical games;

5) to develop a system of theatrical games for the formation of artistic and creative competence in older preschool children.

The research object of the qualifying work is the formation of artistic and creative competence in older preschool children.

The subject of the research is the process of forming artistic and creative competence in older preschool children through theatrical games.

The Part 1 “Theoretical Foundations of the Problem of Forming Artistic and Creative Competence of Children of Preschool Age by Means of Theatrical Games” contains an analysis of the phenomenon of “artistic and creative competence”, the conceptual foundations for forming artistic and creative competence in preschool children, and a description of theatrical games as a means of forming artistic and creative competence in older preschool children.

The Part 2 “Methodical Recommendations for Forming Artistic and Creative Competence of Children of Preschool Age by Means of Theatrical Games” describes the developed methodology for forming artistic and creative competence in older preschool children through theatrical games and presents a developed system of theatrical games for the formation of artistic and creative competence in older preschool children.

The obtained results can be used by educators in preschool educational institutions in organising extracurricular activities and in solving tasks related to the formation of artistic and creative competence in older preschool children by means of theatrical games.

Keywords: formation, artistic and creative competence, theatrical games, system, older preschool age

ЗМІСТ

Вступ…….. 8
Розділ 1. Теоретичні засади проблеми формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор…….. 12
1.1. Аналіз феномена «мистецько-творча компетентність»…….. 12
1.2. Концептуальні засади формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку: огляд наукових здобутків……..... 23
1.3. Театралізовані ігри як засіб формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку ……. 30
Розділ 2. Методичні рекомендації з формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор…….. 42
2.1. Методика формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор……..... 42
2.2. Система театралізованих ігор з формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку……. 54
Висновки……..... 65
Список використаних джерел……... 69
Додатки……... 74

ВСТУП

Модернізація змісту освіти та забезпечення її якості є однією з ключових вимог сучасного суспільства, спрямованих на підготовку дітей до життя в умовах швидких змін та нових викликів.

Закон України «Про освіту» встановлює правові засади для забезпечення якості освіти та орієнтує на розвиток особистості й набуття ключових компетентностей. Закон підкреслює необхідність створення умов для розвитку особистості кожної дитини, враховуючи її інтереси, здібності, потреби та визначає необхідність формування ключових компетентностей, які забезпечують всебічний розвиток особистості.

Завдання дошкільної освіти в Україні спрямовані на забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. Державним стандартом дошкільної освіти унормовано вимоги до компетентностей дітей дошкільного віку та умови для їх досягнення з урахуванням особливостей та цінностей дошкільного віку, серед яких виокремлено розвиток творчих задатків, здібностей дітей, збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями.

Відповідно до сучасних освітніх стандартів, важливим складником дошкільної освіти є формування мистецько-творчої компетентності, що обумовлено віковими особливостями психологічного розвитку емоційної та соціальної сфери дитини і є основою для подальшої соціальної адаптації, збагачення культурного досвіду та формування моральних цінностей.

Важливу роль у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку відіграє мистецтво, надає можливість виражати свої почуття, емоції та думки у творчій діяльності, сприяє розвитку уяви та фантазії, формує здатність до естетичного сприйняття світу.

Концепція творчого розвитку широко досліджується і розробляється в педагогіці та в психології. Різні теорії внесли унікальні погляди щодо того, як можна розвивати творчість у дітей, серед яких найбільшої популярності набули концепції таких авторів, як Л. Виготський, Г. Гарднер, Дж. П. Гілфорд, Р. Емілій, М. Монтессорі, Ж. Піаже, К. Робінсон, С. Русова, Р. Штайнер.

Важливу роль у розвитку творчості в дітей відіграє мистецтво, що досліджено у багатьох наукових роботах психології, педагогіки, нейронауки та культурології. П. Гілфорд і Торренс в дослідженні структуру інтелекту і творчих здібностей доводять, що мистецтво розвиває дивергентне мислення, яке є ключовим для творчості. Л. Виготський підкреслює важливість соціального середовища та культури в розвитку творчості і зазначає, що у взаємодії з мистецтвом діти засвоюють культурні знання та розвивають свої творчі здібності.

І. Біла, Л. Виготський, С. Ладивір, Т. Пироженко та ін. вважають дошкільний вік сприятливим періодом для творчого розвитку, наголошують на унікальності психофізіологічних можливостей дітей дошкільного віку та надають важливого значення мистецтву в розвитку особистості, її образного мислення, уяви, емоцій, чуттєвого сприйняття. мистецтво є потужним засобом розвитку мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. Науковці доводять, що мистецтво сприяє гармонійному розвитку особистості, стимулює творчі здібності, допомагає дітям виражати свої емоції та думки, а також формує естетичні, комунікативні та соціальні навички.

І. Дичківська, О. Половіна, Т. Поніманська, Л. Шульга, М. Ярмаченко та ін. доводять пріоритетну роль емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва у дошкільному дитинстві для формування мистецько-творчої компетентності дітей і зазначають важливість розвитку в дітей здатності сприймати, переживати та оцінювати красу в мистецтві, природі та навколишньому світі.

Н. Бабіч, Н. Гагаріна, В. Котляр та ін. доводять важливість когнітивного складника, вмінь і навичок у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Одним і ефективних шляхів реалізації завдань мистецько-творчого розвитку в психолого-педагогічних науках та педагогічній практиці вважається гра, яка впливає на пізнавальну, емоційну, соціальну та твору сфери розвитку дітей дошкільного віку.

Проблему театралізованих ігор висвітлено в теоретичних працях таких науковців, як Р. Жуковська, І. Єнгаличева, Н. Карпінська, Н. Кудикіна, Д. Меджерицька, О. Рудницька та ін., які доводять, що ефективним засобом для формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку є театралізовані ігри, які поєднують у собі різні види мистецтва, дозволяють дітям виражати свої емоції, думки та уяву, сприяють розвитку креативності, самовираження та естетичного сприйняття, що є важливими компонентами всебічного розвитку особистості.

На жаль, практика свідчить, що театралізовані ігри використовується практиками дошкільної освіти фрагментарно і переважно як епізод підготовки до свята чи розваги, що вимагає цілеспрямованого навчання, репетицій і позбавляє гру її розвивальної функції, задоволення, інсайту та заважає розкрити природний потенціал кожної дитини.

Актуальність окресленої проблеми, її важливість для теорії та недостатній рівень розробленості щодо практики виховання обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор».

Мета дослідження – обґрунтувати методику формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення наступних завдань дослідження.

1. З’ясувати сутність поняття «мистецько-творча компетентність дітей старшого дошкільного віку»

2. Проаналізувати концептуальні засади проблеми формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

3. Схарактеризувати театралізовані ігри як засіб формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

4. Укласти та обґрунтувати методику формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор.

5. Розробити систему театралізованих ігор з формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Об’єкт дослідження – формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – процес формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор.

Для розв’язання поставлених завдань було застосовано наступні методи дослідження: *загальні методи наукового пізнання:* діалектичний і логічний методи пізнання, абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція при укладанні методики формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор, розробленні системи театралізованих ігор з формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку; *методи теоретичного дослідження:* педагогічний аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури, нормативно-правових документів та узагальнення отриманої інформації з метою дослідження сутності мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення дослідження полягає в науковому обґрунтуванні методики формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні системи театралізованих ігор з формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР

1.1. Аналіз феномена «мистецько-творча компетентність»

Державні вимоги до рівня розвитку, освіченості та вихованості дітей дошкільного віку встановлено Базовим компонентом дошкільної освіти (БКДО), який є державним освітнім стандартом. БКДО інтегрує цінності дошкільної освіти, її напрями та процес формування досвіду дітей у різних видах діяльності. Це забезпечує досягнення освітніх результатів і формування компетентності дитини старшого дошкільного віку.

Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва» нового Державного стандарту дошкільної освіти (БКДО, 2021) містить завдання з формування мистецько-творчої компетентності, яка визначається як «здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [1, С. 21–22].

Результатом набуття мистецько-творчої компетентності Державний стандарт визначає елементарну обізнаність дитини у специфіці видів мистецтва (художньо-продуктивній, музичній, театральній); ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності; прагнення сприймати мистецтво тощо.

Аналіз феномену «мистецько-творча компетентність» дозволяє констатувати охоплення широкого спектра навичок, знань і вмінь, які надають можливість дитині виявляти та реалізовувати свій творчий потенціал у мистецьких видах творчої діяльності. У зв’язку з цим вважаємо за необхідне розглянути декілька ключових аспектів цього феномену: формування емоційно-

ціннісного ставлення, знань і мистецьких навичок дітей старшого дошкільного віку. Результатом сформованості емоційно-ціннісного ставлення Державним стандартом вважається, коли дитина старшого дошкільного віку «емоційно відгукується на прояви краси в довкіллі, побуті та творах мистецтва, виявляє ціннісне ставлення до творчості художників, музикантів, співаків, танцівників, письменників. Виявляє інтерес до мистецької діяльності (художньо-продуктивної, музичної, театралізованої). Позитивно відгукується на пропозиції включення в різні види мистецько-творчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація; слухання музики, співи, музична гра, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах; театралізація малих літературних творів, розігрування спектаклю). Отримує задоволення від мистецької діяльності» [1, с. 22].

З'ясування значення емоційно-ціннісного ставлення для формування мистецько-творчої компетентності доводить його пріоритетну роль у дошкільному дитинстві і передбачає розвиток у дітей здатності сприймати, переживати та оцінювати красу в мистецтві, природі та навколишньому світі. Ключові аспекти цього питання досліджені в наукових працях І. Беха, І. Білої, І. Дичківської, О. Половіної, Т. Поніманської, В. Роменця, Л. Шульги, М. Ярмаченко. І. Бех у дослідженні цінностей відзначає вплив мистецтва на формування ціннісної системи, стимулювання відвертості у пошуку і виборі культурних орієнтацій, що сприяє духовному розвитку особистості [2]. Академік підкреслює, що мистецтво є потужним засобом духовного розвитку, здатне впливати на емоційну сферу людини, викликати глибокі переживання і рефлексії. У взаємодії з мистецтвом людина розвиває свій естетичний смак, пізнає багатство культурного спадку і вчиться цінувати красу у її різноманітних формах. І. Бех також зазначає, що мистецтво допомагає формувати моральні цінності, оскільки воно часто звертається до вічних тем добра і зла, справедливості, людської гідності та ін. Таким чином, залучення до мистецтва сприяє розвитку етичної свідомості та моральної культури особистості [3].

Відомий український педагог і науковець у сфері дошкільної освіти А. Богуш, у своїх роботах приділяє значну увагу мистецтву слова для дітей дошкільного віку. Вона акцентує на важливості ознайомлення дітей з літературою, зокрема казками, віршами, оповіданнями, які є важливим інструментом для розвитку мовленнєвих, емоційних та етичних компетентностей. А. Богуш підкреслює, що мистецтво слова сприяє збагаченню словникового запасу дітей, розвитку мовної інтуїції та вміння висловлювати свої думки, наголошує на тому, що літературні твори допомагають дітям засвоювати моральні норми та цінності, вчать розрізняти добро і зло, розвивають уяву і фантазію. Особливу увагу А. Богуш приділяє розвитку в дітей естетичного ставлення до слова, вміння відчувати його красу, ритм і мелодику й рекомендує включати у заняття з дітьми різноманітні літературні форми, зокрема фольклор, народні казки, сучасні дитячі вірші, що сприяє всебічному розвитку дітей і формуванню в них любові до літератури [6].

І. Біла надає велику роль мистецтву й красі у пробудженні естетичної чутливості дітей, розвитку кращих людських почуттів, образного мислення, сприймання світу в його різноманітті, пам’яті, уяви, фантазії [4; 5].

І. Дичківська, Т. Поніманська, М. Ярмаченко розглядають ціннісне ставлення як здатність оцінювати явища світу відповідно до краси, гармонії і вважають естетичне виховання цілеспрямованим процесом прищеплення людині цінностей, що розкривається у привласненні уявлень про красиве й потворне, виявляється у сформованості вищих почуттів, а також у сприйманні та переживаннях, що складають основу естетичної культури особистості.

Основний результат естетичного виховання Т. Поніманська вбачає в естетичному розвитку, який ґрунтується на розвитку свідомості та цілеспрямованих естетичних дій, які пов’язані в дошкільному віці з художньою діяльністю [25]. Таким чином, науковці дотримуються думки, що основною метою естетичного виховання в дошкільному віці є формування естетичного ставлення до світу та розвиток художньо-творчих здібностей.

Т. Поніманська вважає, що перш за все це сприяє інтересу дітей до краси та гармонії, а також дозволяє дітям не лише наслідувати, але й самостійно творити художні продукти. Зацікавленість дітей у мистецтві сприяє гармонійному розвитку особистості. Серед показників естетичного розвитку вчена називає:

– розширення афективної сфери;

– поліпшення досвіду емоційних переживань;

– формування вищих почуттів;

– підвищення рівня пізнавальної активності у художній сфері.

Зважаючи на зазначені показники, можна стверджувати що результат естетичного становлення особистості дитини дошкільного віку значною мірою залежить від художнього виховання та відповідної освіти. Все це втілюється через активну участь дітей старшого дошкільного віку у формуванні відповідних художніх вмінь у таких видах мистецької діяльності, як художньо-продуктивна, музична, театралізована.

О. Половіна визначає емоційно-ціннісне ставлення як пріоритетний складник мистецько-творчої компетентності дитини й акцентує на її особливостях:

– дитина сприймає красу через емоції, переживання, які спочатку виявляє невербально-мімікою, жестами, пластикою, а з п’яти років висловлює у судженнях і міркуваннях;

– дитина потребує емоційної співучасті дорослого;

– естетичний розвиток відбувається у поєднанні з моральним та інтелектуальним;

– дитина прагне пізнавати красу через різні види обстеження об’єкта, починає розуміти, що красу руйнувати не можна;

– основа мистецької діяльності дитини – безпосередній процес спілкування з реальними об’єктами та явищами довкілля і творами мистецтва [24].

Л. Шульга в науковому дослідженні проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку також надає пріоритетного значення емоційно-ціннісному ставленню, вказує на важливість формування емоційної чутливості в естетичному сприйнятті, називає чуттєвість до прекрасного віковою особливістю дошкільників і зазначає, що сприйняття стає естетичним лише тоді, коли воно емоційно забарвлене і пов'язане з певним ставленням до нього. Серед вікових особливостей сприймання дітей дошкільного віку відзначаються: здатність до емоційної чутливості, уміння «входити» в уявну ситуацію, переживати й емоційно відгукуватися на красу в житті й мистецтві, емоційна щирість, конкретне образне мислення, пізнавальна активність, схильність до творчої діяльності, що слід ураховувати в розвитку творчих здібностей дошкільників [36].

На чуттєву сферу дитини у сприйнятті мистецтва вказує і Л. Масол. Вчена зазначає, що синтез чуттєвої сфери дитини відбувається у процесі художньо-творчої діяльності, дитина «сприймає навколишнє середовище одночасно усією сенсорною пам'яттю: зором, слухом, нюхом, дотиком, смаком, які перетинаються образно і вербально, емоційно і практично» [21, с. 20].

У розумінні сутності компетентнісного підходу в мистецькому напрямі дошкільної освіти науковці розглядають «художньо-естетичний потенціал» як сукупність можливостей дитини дошкільного віку у різних формах художньої діяльності, таких як образотворча, музична, театралізована та самостійна активність. Цей потенціал проявляється у здатності до емоційно-чуттєвого сприймання краси в мистецтві, природі та оточенні, у переживанні її та отриманні естетичного задоволення. Важливими аспектами є особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва та бажання самовиразитися у творчій діяльності [37].

Аналізуючи сучасні дослідження можна стверджувати, що емоційно-ціннісне ставлення є пріоритетним складником мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку і виявляється в емоційній чутливості сприйняття краси, розвитку здатності емоційно реагувати на художні твори,

музичні композиції, театральні вистави та природні явища; ціннісних орієнтирах і формуванні власних естетичних смаків і переваг, розвитку вміння висловлювати та обґрунтовувати свою думку щодо краси; естетичнім задоволенні від спостереження та взаємодії з художніми творами та природними об’єктами, відчутті радості, захоплення та інших позитивних емоцій, які виникають у процесі творчої діяльності та сприйняття краси, прагненні до самовираження в творчій діяльності, яке є важливим для формування їхньої індивідуальності, формуванні у дітей цілісного естетичного світогляду, який впливає на їхнє ставлення до себе, інших людей та навколишнього середовища.

Отже, формування емоційно-ціннісного ставлення до краси та мистецтва сприяє всебічному розвитку дітей дошкільного віку, допомагає розвивати їхню особистість, сприяє розвитку емоційного інтелекту і творчих здібностей.

Другим складником мистецько-творчої компетентності в БКДО зазначено сформованість знань і унормовано наступний зміст: дитина старшого дошкільного віку «має елементарні уявлення про види мистецтва (художньо-продуктивне, музичне, театральне). Розуміє мистецтво як результат творчої діяльності митців, виконавців. Виявляє інтерес до творів різних видів мистецтва, впізнає знайомі твори, проявляє до них особисте ставлення, висловлює враження від мистецтва, інтерпретує твори. Сприймає та емоційно реагує на художній образ, елементарно аналізує засоби художньої виразності у творах мистецтва різних видів і жанрів. Вирізняє специфіку образу мистецтва художньо-продуктивного, декоративно-ужиткового, музичного, танцювального, театрального. Розуміє призначення зображувальних матеріалів, театрального реквізиту, атрибутів для образотворчої, театралізованої, музичної діяльності; здатна до реалізації творчого задуму за їх допомогою. Має уявлення про музичну гру, пісню, хоровод, танець, інструментальну музику. Розуміє зміст і колективний характер театральної вистави, знає різні види театру (ляльковий, тіньовий, настільний тощо)» [1, с. 22].

Досліджуючи феномен мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку в науковій літературі нами з'ясовано, що знання є необхідним складником і забезпечують основу, на якій діти можуть будувати свої творчі навички та здібності. Знайомство з такими поняттями як колір, форма, лінія, текстура та композиція, допомагає дітям розуміти художні твори. Знайомство з різними художниками та культурними традиціями розширює кругозір дітей і надає їм більше матеріалу для творчих ідей. До знаннєвого складника мистецько-творчої компетентності слід також віднести практичні знання з використання різних матеріалів та інструментів, таких як фарби, олівці, глина, музичні інструменти, необхідні для створення художніх робіт [38].

Ознайомлення дошкільників з матеріалами та інструментами може відбуватися в різних формах – від інструктажу до казки. В. Котляр пропонує метод усної інструкції, обстеження об'єкта й демонстрування засобів зображення. На думку автора, «метод демонстрування раціональних способів та засобів виконання завдання певними матеріалами спрямований на опановування дітьми спеціальних знань, основ образотворчої мови (малюнок, лінія, колір, композиція); різноманіття фарбувальних матеріалів, їх зображувально-виразних можливостей; прийомів роботи в різних видах зображувальної техніки; підходів до послідовності здійснення зображувального процесу» [20, С. 83–84]. Ознайомлення дітей з матеріалом і технічними прийомами роботи, послідовністю виконання запропонованого завдання, виразними засобами базуються на наслідуванні дітей «шляхом приведення власних дій відповідно з діями імітованої особи» [20, С. 83–84].

Л. Шульга експериментально доводить високу результативність усвідомлення техніки використання художніх матеріалів дітьми дошкільного віку за допомогою казки та ігрової ситуації, в яких всі інструменти виступають живими героями зі своїми уподобаннями, історіями тощо. Такий підхід на думку автора сприяє кращому розумінню дітьми правил використання художніх матеріалів [34, С. 25–28].

Отже, можна зробити висновок, що знання відіграють важливу роль у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку, забезпечують теоретичну і практичну основу для творчої діяльності, що впливає на розвиток технічних навичок, емоційної чутливості та естетичне сприйняття, а також мотивує і надихає дітей на творчість. Завдяки цьому, діти можуть повноцінно реалізувати свій творчий потенціал.

Третім ключовим складником мистецько-творчої компетентності дітей є навички, які в Державному стандарті дошкільної освіти зосереджені на наступному змісті**:** дитина старшого дошкільного віку «пов'язує яскравість образу, зміст твору з кольорами, композицією, формою; звуками, ритмами, динамікою, темпом, рухами; мімікою, жестами, римами, монологами, діалогами. Здатна розрізнити основні жанри живопису (портрет, пейзаж, натюрморт, казковий, анімалістичний), музики (вокальні, інструментальні), вистави різних театрів (ляльковий, музичний). Знаходить просту аналогію між життям і змістом твору, використовує здатність споглядати і услуховуватися в довкілля для бачення краси у побуті та мистецтві, набувати художньо-продуктивного досвіду мистецької діяльності. Володіє доступними техніками та відображає ними життєві враження та почуття. Виявляє вміння використовувати техніки художньо-продуктивної та декоративно-ужиткової діяльності, експериментує з зображувальними матеріалами, створює художні образи. Має найпростіші навички виконавської культури (декламує, передає рухами характерні ознаки персонажу) та культури глядача (володіє елементарною культурою поводження під час свят, концертів в освітніх та мистецьких закладах). Має домірні вікові навички співу, слухання музики, музично-ритмічних рухів, гри на дитячих музичних інструментах. Виявляє музикальність, уміння передавати настрій, емоції, почуття в музично-руховій і пісенній творчості, музикуванні та музичній грі. Виявляє навички образного мовлення, акторські здібності. Запам'ятовує сюжетну послідовність спектаклю, своєчасно включається в театралізовані дії. Ідентифікує почуття та вчинки персонажів із власними. Використовує побутові речі як атрибути

театралізованої діяльності. Співпрацює з дітьми, зокрема з особливими освітніми потребами, й дорослими заради спільного успіху під час мистецької діяльності – художньо-продуктивної, музичної, театралізованої, розваг, свят. Відгукується на пропозиції щодо оздоблення інтер'єру (на свята), долучається до дорослих під час декорування приміщення. Виявляє елементи естетичного смаку та підтримує естетичні прояви у побуті (доцільність вибору одягу до ситуації, культура приймання їжі, сну, відпочинку та праці, культура поведінки й дотримання елементарних правил етикету під час святкувань). Демонструє за власним бажанням досвід мистецьких дій у самостійній художній діяльності. Виявляє елементарні навички рефлексії – обмірковує з іншими свій мистецький досвід, враження, ставлення до мистецької діяльності» [1, С. 22–23].

Аналіз літератури доводить, що навички відіграють важливу роль у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку, що відображено в роботах Н. Гагаріної, Н. Бабіч та ін.

Дитина отримує можливість практично реалізувати себе у різних видах художньо-естетичної діяльності завдяки мистецьким навичкам, що включають технічні, інструментальні та операційні дії [15]. Ці навички допомагають їй творчо виражати себе, створюючи художні образи за допомогою різних засобів.

Н. Гагаріна, Н. Бабіч визначають мистецьку навичку як здатність виражати себе та свої ідеї шляхом творчого використання різних художніх засобів і матеріалів, охоплює різні аспекти творчості й художнього вираження, включаючи малювання, ліплення, музику, танці, театр, літературну творчість та інші форми мистецького вираження [10]. Мистецька навичка виникає з комбінації таланту, практики й розвитку різних аспектів творчої особистості (табл. 1.1).

Науковці вважають мистецьку навичку важливим елементом розвитку особистості, яка може мати позитивний вплив на інші аспекти життя, такі як самовизначення, емоційна стабільність та креативність [26].

Таблиця 1.1

Основні характеристики мистецької навички

Характеристика	Значення
Технічні навички	– знання та вміння використовувати різні художні матеріали та інструменти; – володіння різними художніми техніками, такими як малювання, ліплення, вишивка, графіка тощо
Творчість і уява	– здатність генерувати нові та оригінальні ідеї; – уява та творчий підхід до вирішення творчих завдань
Експресивність та самовираження	– здатність емоційно і виразно виражати свої почуття й думки через творчість; – вміння створювати твори, які відображають внутрішній світ художника
Сприйняття і розуміння мистецтва	– здатність аналізувати, розуміти мистецькі твори; – усвідомлення елементів мистецтва, таких як кольори, форми, композиція
Комунікація через мистецтво	– здатність спілкуватися і взаємодіяти з іншими за допомогою творчості; – можливість виражати й сприймати інші думки через творчість
Практика та розвиток	– систематична практика мистецтва і постійний розвиток навичок та технік; – участь у творчих проєктах, виставках, майстер-класах

Навички забезпечують практичні основи для творчої діяльності та самовираження дітей [22].

По-перше, технічні навички в роботі з матеріалами та інструментами, вміння користуватися різними матеріалами (фарби, олівці, глина) та

інструментами (ножиці, пензлі) є базовими для будь-якої художньої діяльності. Це включає навички різання, малювання, ліплення, аплікації тощо. Технічні навички сприяють розвитку дрібної моторики, що важливо не тільки для творчості, але й для загального фізичного розвитку дитини.

По-друге, навички творчого мислення, здатність генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення та підходи до виконання завдань, вміння імпровізувати, швидко реагувати на зміни та використовувати нетрадиційні матеріали чи методи для досягнення художнього ефекту є важливим фондом для формування мистецько-творчої компетентності.

По-третє, соціальні навички, співпраця та комунікація, робота в групах або парах впливають на розвиток уміння співпрацювати, обмінюватися ідеями, спільно створювати проєкти. Навички висловлювання своїх думок і презентації власних творів допомагають дітям розвивати впевненість у собі та вміння комунікувати з іншими.

Отже, можна стверджувати, що навички є ключовими елементами у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Вони забезпечують практичну основу для творчої діяльності, сприяють розвитку креативного мислення, соціальних та комунікативних навичок, а також формуванню естетичного сприйняття. Розвиток цих навичок допомагає дітям ефективно виражати себе засобами мистецтва, стимулює їхній загальний розвиток та сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості.

Дитина отримує можливість практично реалізувати себе у різних видах художньо-естетичної діяльності завдяки мистецьким навичкам, що включають технічні, інструментальні та операційні дії. Ці навички допомагають їй творчо виражати себе, створюючи художні образи за допомогою різних засобів.

У цьому розділі було розглянуто феномен мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку, який є ключовим аспектом їхнього всебічного розвитку. Проведений аналіз дозволив виокремити основні складники та фактори, що впливають на формування емоційно-ціннісного ставлення, знань та навичок зазначеної компетентності. Всі ці компоненти

взаємодіють, створюючи комплексне уявлення про здатність дитини до творчого самовираження. Формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва сприяє глибокому переживанню краси, формуванню особистісних цінностей та естетичного задоволення. Це забезпечує емоційний зв'язок з мистецтвом та стимулює бажання до самовираження. Знання є фундаментом для розвитку мистецько-творчої компетентності. Теоретичні та практичні знання дозволяють дітям розуміти основи мистецтва, культурні традиції, що значно розширює їхній творчий кругозір. Навички відіграють критичну роль у забезпеченні можливості практичного вираження творчих ідей. Технічні, творчі, соціальні та естетичні навички сприяють розвитку творчих здібностей і забезпечують умови для повноцінного творчого процесу.

Отже, феномен мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку є складним та багатогранним, охоплюючи різні аспекти розвитку дитини. Його формування є важливим завданням дошкільної освіти, яке забезпечує всебічний розвиток особистості, сприяє вихованню творчих, естетично чутливих і культурно свідомих індивідуальностей.

1.2. Концептуальні засади формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку: огляд наукових здобутків

Формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку є однією з ключових задач сучасної дошкільної освіти й охоплює широкий спектр здібностей, включаючи художню уяву, креативне мислення, технічні навички та емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва, що сприяє всебічному розвитку особистості та розвитку творчого потенціалу. У контексті цього розділу ми розглянемо концептуальні підходи до творчого розвитку, проаналізуємо наукові здобутки у цій галузі та визначимо основні напрями, що сприяють ефективному впровадженню мистецько-творчих практик в освітній процес.

Наукова література містить ряд досліджень, які підкреслюють важливість раннього розвитку цих здібностей для загального становлення особистості дитини й складають концептуальні основи у вивченні феномену мистецько-творчої компетентності. Вчені розглядають різні аспекти цього процесу, аналізують вплив соціальних, культурних та психологічних факторів, а також пропонують методики та практичні рекомендації для ефективного розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

У цьому розділі ми розглянемо основні теоретичні концепції, які використовуються у вивченні цієї проблематики, а також окреслимо сучасний стан досліджень у педагогічній галузі. Особлива увага буде приділена аналізу робіт українських учених, які зробили вагомий внесок у розвиток теорії та практики мистецької освіти дошкільнят.

У науковій літературі існує кілька ключових теоретичних концепцій, які використовуються для вивчення та формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. Вони включають різні аспекти розвитку дітей, враховуючи їхні психологічні, соціальні та культурні особливості.

Концепція творчого розвитку дитини широко досліджувалась і розроблялась як в педагогіці, так і в психології. Різні теорії внесли унікальні погляди щодо того, як можна розвивати творчість у дітей, серед яких найбільшої популярності набули концепції таких авторів, як Л. Виготський, Г. Гарднер, Дж. П. Гілфорд, Р. Емілій, М. Монтессорі, Ж. Піаже, К. Робінсон, С. Русова, Р. Штайнер.

Так, теорія когнітивного розвитку Ж. Піаже наголошує на етапах когнітивного розвитку дитини, які визначають її здатність до символічного мислення та творчого вираження (Piaget, 1969). Дослідник підкреслював, що творчість дітей проявляється в процесі проходження цих етапів. Творчість розглядається науковцем як природний результат когнітивних процесів, таких як асиміляція та акомодація. Заохочення дослідження та розв’язання проблем на кожному етапі розвитку сприяє творчості [48].

Теорія множинного інтелекту запропонована Г. Гарднером у 1983 році як модель, що розглядає інтелект у різних конкретних (насамперед сенсорних) умовах, а не як домінування однієї загальної здатності до творчого розвитку. Г. Гарднер запропонував існування множинних форм інтелекту, включаючи лінгвістичний, логіко-математичний, просторовий, музичний, тілесно-кінестетичний, міжособистісний, внутрішньо особистісний та натуралістичний (Gardner, 1983), що є основою для розробки індивідуалізованих підходів до навчання та розвитку творчих здібностей. Вчений стверджує, що визнання і розвиток різних типів інтелекту дозволяє дітям виражати свою творчість у різних сферах. Надаючи різноманітні активності, які відповідають різним формам інтелекту, можна сприяти творчому розвитку [42].

Модель структури інтелекту запропонована Дж. Гілфордом, який розглядає творчість як окремий когнітивний процес, що включає дивергентне мислення, здатність генерувати множинні розв’язання проблеми й пропонує застосування освітніх активностей, що заохочують мозковий штурм, розв’язання проблем, що розвивають нестандартне мислення та сприяють розвитку творчості [44].

Підхід Р. Емілія, концепція якого представляє освітню філософію з Італії й розглядає дітей як сильних, здібних і стійких, з глибокою цікавістю, що стимулює їхнє навчання і творчість. Р. Емілій наголошує на дитиноцентричній навчальній програмі, ролі навколишнього середовища як «третього вчителя» та важливості рефлексії. Творчість розвивається через проєкти, які виходять з інтересів дітей [40].

Погляди К. Робінсона на креативність в освіті стверджують, що традиційні освітні системи часто пригнічують творчість, надають перевагу конформізму і стандартизації над дивергентним мисленням та індивідуальним вираженням. Автор пропонує адвокацію освітніх реформ, що створюють середовища, які цінують і культивують творчість, заохочення ризикування, експериментування та надання переваги творчому процесу над зазубрюванням [50; 51].

Метод М. Монтессорі базується на авторській концепції, що діти найкраще навчаються в підготовленому середовищі, яке підтримує самостійність та сприяє незалежності. Дослідниця стверджує, що творчість розвивається через практичне навчання, сенсорне дослідження та свободу вибору активностей, що їх цікавлять. Матеріали та активності М. Монтессорі призначені для стимулювання цікавості та творчого мислення [46; 47].

Вальдорфська освіта Р. Штайнера пропонує філософію, яка підкреслює цілісний розвиток, включаючи інтелектуальні, художні та практичні навички з сильним акцентом на уяву та творчість. Вальдорфська освіта інтегрує мистецтво, ремесла, розповіді та гру в щоденну навчальну програму, заохочуючи дітей виражати себе творчо та розвивати уяву [52].

Важливий вклад у розуміння розвитку творчості дітей зробила соціокультурна теорія Л. Виготського, яка акцентує на важливості соціальної взаємодії та культурного контексту в розвитку творчості. Творчий розвиток, згідно з теорією, підтримується через соціальні взаємодії, спільну участь та використання інструментів культури. Гра та колективні активності є ключовими для розвитку творчості у дітей. Л. Виготський підкреслює, що розвиток дитини відбувається у взаємодії з культурою та суспільством. Ця теорія має тісний зв’язок із формуванням мистецько-творчої компетентності дітей, адже вона акцентує на важливості соціального контексту та спільної діяльності для розвитку вищих психічних функцій [53; 54].

Такі роботи науковця, як «Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes» (Harvard University Press, Cambridge, USA, 1978), «Thought and Language» (MIT Press, Cambridge, USA, 1986) надають глибоке розуміння теоретичних аспектів соціокультурної теорії Л. Виготського та можливості її застосування у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей.

Основними аспектами соціокультурної теорії Л. Виготського є зона найближчого розвитку, інструменти культури, соціальна взаємодія, культурний контекст. Л. Виготський вважає, що навчання має випереджати розвиток. Діти

найкраще вчаться у зоні найближчого розвитку, де вони можуть виконувати завдання за допомогою більш компетентного партнера (вчителя або іншої дитини). Це важливо для мистецько-творчої діяльності, де діти опановують нові техніки та виразні засоби завдяки спільним проєктам та наставництву [54].

Л. Виготський також наголошує на важливості використання таких інструментів культури, як мова, символи, матеріальні засоби, у процесі навчання. В контексті мистецько-творчої компетентності це можуть бути художні матеріали (фарби, глина), музичні інструменти або театральні костюми, які допомагають дітям виражати свої творчі ідеї. Соціальна взаємодія є ключовою для навчання і розвитку за Л. Виготським, який вважав, що творчий потенціал дітей розкривається у взаємодії з дорослими та однолітками, які виступають в ролі наставників і співучасників у творчих проєктах. У мистецько-творчій діяльності це проявляється під час групових проєктів, обговорення творів мистецтва та спільної роботи над виставами чи музичними композиціями. Така взаємодія сприяє обміну ідеями, розширює творчі горизонти дітей і стимулює їхню уяву. Науковець підкреслює, що розвиток дитини відбувається в конкретному культурному контексті, який формує її мислення та поведінку. У формуванні мистецько-творчої компетентності це означає, що діти повинні мати доступ до різноманітних культурних ресурсів і традицій, які вони можуть використовувати для свого самовираження [55].

Отже, формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку в контексті соціокультурної теорії Л. Виготського включає:

– спільні художні проєкти, де діти вчаться працювати разом, обмінюватися ідеями та підтримувати один одного;

– інтерактивні заняття, які стимулюють уяву та креативність засобами використання різних матеріалів і технік;

– культурні заходи, які розширюють уявлення дітей про мистецтво та культуру, допомагають їм зрозуміти різні форми творчого самовираження;

– менторство та наставництво, де старші діти або дорослі допомагають молодшим опановувати нові техніки та розвивати свої художні навички.

На особливу увагу для української педагогіки заслуговує концепція творчого розвитку С. Русової, яка підкреслює важливість творчості як основного чинника розвитку дитини. Принциповим завданням дошкільного виховання за концепцією видатної педагогині є розвиток творчих здібностей дітей, а національний дитячий садок розглядається як виховний заклад, в якому забезпечується трансляція культури народу, до якого належить дитина. Виховання «на рідному ґрунті», «цілком реальне, живе і послідовне... створює в душі дитини певне підґрунтя, будить її творчу діяльність, розворушує її думки і цікавість» [29, с. 2].

С. Русова була твердо переконана, що національне виховання забезпечує кожній нації максимальну демократизацію освіти, яка не лише зберігає, але й розвиває творчі сили, сприяє появі нових оригінальних і самобутніх здобутків для всесвітнього прогресу. А виховання поваги до власного народу сприяє формуванню поваги до інших народів [30].

Аналізуючи історичний досвід різних країн, С. Русова надає значення національній системі виховання, стверджуючи, що найміцніша нація та, яка найкраще використовує свої національні багатства. Педагог зазначає, що творчі здібності дітей в українському садку можна розвивати за допомогою національного природного матеріалу, поширеного в тій чи іншій місцевості (глина, дерево), а також різних видів рукоділля – малювання, декоративного розпису, способів вишивання (мережка, настілка, хрестик). С. Русова наполягала, щоб у садку лунала гарна українська пісня, розвивалося рідне мовлення у словесних творах самих дітей та в оповіданнях педагогів і вбачала успіх таких занять у творчому підході до організації педагогічної діяльності [14].

Основною метою виховання дитини С. Русова називала розвиток її «індивідуалізму», що «ґрунтується на найкращих здібностях дитини, вливаючись у соціальний колектив, яким є суспільство, додає до гармонійного життя його свій власний тембр і тон, і тим тільки збільшує творчі змагання й вияви соціального колективу. Цим він глибоко відрізняється від індивідуалізму

звірячого, ... від егоїзму особи, що своїм дисонансом роз'єднує громаду й розкладає її життя. Єдиний засіб вилікуватися від такого індивідуалізму – закладання підвалин творчого, продуктивного суспільного життя з дошкільного віку дитини, коли егоїзм її ще спить, а альтруїзм визначається яскраво» [17, с. 153].

Основними видами діяльності, які сприяють творчому розвитку дитини, С. Русова вважала працю, малювання, ліплення, співи, танці, що дозволяють виявити самостійність дитини та вбачала мету «не в навчанні, не в передачі готового знання, а в збудженні духовних сил, розбудженні цікавості, вихованні почуттів, щоб очі дитини вміли бачити, вуха дослухалися до всього, рученята вміли заходжуватися й коло олівців, і коло ножиць, і коло глини, і коло паперу… Дітей не треба ні до чого силувати, нічого не вимагати від дитини понад її сили; враховувати природну спритність дитини; навчити дитину працювати; створювати бадьорий настрій і піднесену атмосферу в класі» [28, с. 118].

Концепція С. Русової творчого розвитку особистості дитини стверджує пріоритет діяльності дитини – ігрової, навчальної, трудової, що забезпечує реалізацію творчих здібностей дітей, підтримує їх творчі досягнення і успіхи, надає можливості для прояву індивідуальних творчих якостей кожного учня і вихованця.

Таким чином, можна зробити висновок, що різні концепції творчого розвитку дитини світової та вітчизняної педагогіки та психології надають багатий інструментарій для розуміння та виховання творчості в дітей. Теорії Л. Виготського, Г. Гарднера, Дж. П. Гілфорда, Р. Емілія, М. Монтессорі, Ж. Піаже, К. Робінсона, С. Русової, Р. Штайнера пропонують цінні погляди на те, як можна заохотити і розвивати творчий потенціал з дошкільного дитинства. Розуміння та врахування наукових концепцій у формуванні мистецько-творчої компетентності дозволяє педагогам більш ефективно організовувати освітній процес, створювати сприятливі умови для творчого розвитку дітей, сприяти формуванню в них мистецько-творчої компетентності. Отже, формування

мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку є багатогранним процесом, що вимагає інтеграції теоретичних знань та практичних методик. Аналіз наукових здобутків у цій галузі дозволяє визначити ефективні стратегії розвитку творчих здібностей, які сприяють всебічному розвитку особистості дитини та її готовності до творчого самовираження.

1.3. Театралізовані ігри як засіб формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Мистецтво займає особливе місце в розвитку творчого потенціалу дитини. Завдяки різним видам мистецтва – від образотворчого мистецтва до музики, театру і танців – діти мають можливість розвивати свої креативні здібності, емоційну виразність і здатність до самовираження.

Численні дослідження підтверджують позитивний вплив мистецтва на творчий розвиток дітей, що активізує когнітивну сферу, почуття і спілкування. Так, на думку Дж. Гілфорда, творчі здібності виявляються в мисленні, почуттях, спілкуванні та характеризують як особистість у цілому, так і продукт діяльності цієї особистості [45].

Е. Фром зазначає, що мистецтво дозволяє дітям побачити світ з різних поглядів, стимулює розвиток творчого мислення, виховує здатність дивуватися, пізнавати, розв’язувати нестандартні проблеми та глибоко розуміти нове. досліджує психологічне та соціальне значення мистецтва в житті людини, зокрема його вплив на дітей. Дослідник стверджує, що заняття мистецтвом допомагають дітям розвивати основні навички та здібності, які сприяють їхньому загальному зростанню та розумінню світу [41].

О. Кононко вважає першочерговими компонентами творчого процесу «прояви дошкільником оригінального, інтуїтивного, непередбачуваного, мимовільного, імпульсивного, неусвідомлюваного; другорядними – прояви логічного, рефлексивного, довільного, вмотивованого, усвідомленого. Єдність

закладеного природою та прижиттєво набутого дитиною – база для розвитку та збагачення її творчого потенціалу» [18, с. 3].

Більшість науковців доводять, що у процесі формування й розвитку у дошкільників уваги, пам’яті, мови, мислення відбувається розквіт творчої уяви і творчих здібностей, а закріпити ці здібності можна завдяки мистецьким видам діяльності, зокрема театралізованим іграм. Заняття театралізованою діяльністю допомагають дітям навчитися виражати свої емоції та переживання, що сприяє емоційному розвитку та саморегуляції й можуть бути використані як засіб для вираження радості, суму або страху.

Дослідження зарубіжних науковців показують, що діти, які займаються мистецтвом, мають кращі академічні досягнення та соціальні навички (Burton, Horowitz, Abeles, 1999) [39], а участь у театральних виставах підвищує рівень емпатії та здатність до співчуття (Goldstein, Winner, 2012) [43].

Участь у спільних мистецьких проєктах, таких як театральні вистави, сприяє розвитку комунікативних навичок та вміння працювати в команді. Діти вчаться співпрацювати, обговорювати ідеї та спільно розв’язувати проблеми.

Театралізована діяльність сприяє розвитку різних когнітивних навичок, таких як спостереження, аналіз, синтез та критичне мислення. Наприклад, виконання ролі вимагає від дитини вміння планувати, уявляти кінцевий результат і реалізовувати свої ідеї.

Театралізована гра допомагає дітям знайти свій власний спосіб самовираження, що сприяє розвитку їхньої індивідуальності та впевненості в собі.

Отже, театральне мистецтво є незамінним засобом для розвитку творчого потенціалу дітей. Воно не тільки сприяє розвитку креативного мислення та уяви, але й допомагає дітям виражати свої емоції, розвивати соціальні навички та індивідуальність. Враховуючи ці переваги, включення театралізованих видів діяльності в освітній процес є важливим аспектом всебічного розвитку дітей дошкільного віку.

Одним з ефективних засобів розвитку мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку є театралізовані ігри. Для з'ясування впливу театралізованої гри на формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку нам необхідно розглянути поняття: «гра», «театралізована гра».

Гра є багатогранним явищем, яке має різні визначення та підходи у літературі. У психолого-педагогічній літературі гру розглядають як засіб розвитку когнітивних, емоційних та соціальних навичок, як основну діяльність дітей дошкільного віку, за допомогою якої вони вчаться, розвиваються і пізнають світ.

Видатні теоретики, такі як Ж. Піаже та Е. Еріксон підкреслювали важливість гри для розвитку дитини. Ж. Піаже (1962) вважав, що гра є важливим засобом розвитку інтелектуальних здібностей дітей, розглядав гру як основний спосіб, за допомогою якого діти розвивають свої когнітивні структури та розширюють уявлення про світ, визначав гру як активність, що сприяє розвитку мислення та уяви дитини (Piaget, 1962) [49]. Еріксон зазначав, що гра є важливим засобом для вирішення внутрішніх конфліктів і розвитку ідентичності (Erikson, 1950).

Л. Виготський (1978) розглядав гру як соціально-культурний феномен, де діти засвоюють соціальні ролі та культурні норми, вважав гру провідною діяльністю дошкільного віку, яка створює зону найближчого розвитку. У контексті соціокультурної теорії Л. Виготського, театралізовані ігри виступають потужним засобом навчання, що відбувається у взаємодії з дорослими та однолітками. Л. Виготський зазначав, що театралізовані ігри допомагають дітям розвивати соціальні навички, такі як співпраця, комунікація та емоційна регуляція, а також сприяють засвоєнню культурних цінностей та норм [53].

Гра має різні форми та види, зокрема:

– сюжетно-рольова гра, де діти відтворюють різні соціальні ролі та сценарії;

– рухлива гра, яка включає фізичну активність;

– настільні ігри, що сприяють розвитку логічного мислення та стратегії;

– театралізована гра.

Одним із важливих складників театралізованої діяльності є театралізована гра. Театралізована гра трактується в літературних джерелах як вид гри, в якій діти беруть на себе ролі та виконують сценарії, що включають драматичні елементи. Театралізовані ігри сприяють розвитку не тільки креативності, але й емоційного інтелекту та соціальних навичок.

О. Рудницька трактує театралізовані ігри як «ігри-уявлення, в яких за допомогою таких виразних засобів як: інтонація, міміка, поза, хода, розігрується літературний твір, тобто відтворюються конкретні образи» [27].

Зарубіжні й вітчизняні науковці надають театралізованим іграм вирішального значення у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей і вважають, що вони поєднують у собі різні види мистецтва, дозволяють дітям виражати свої емоції, думки та уяву, сприяють розвитку креативності, самовираження та естетичного сприйняття, що є важливими компонентами всебічного розвитку особистості.

Б. Додонов (1997) погоджувався з думкою науковців, що театралізовані ігри сприяють розвитку внутрішнього світу дитини, допомагають розкрити її емоційні переживання, сприяють формуванню особистості та підкреслював важливість театралізованих ігор для розвитку емоційної виразності та співпереживання у дітей [12].

І. Єнгаличева, аналізуючи проблему креативного розвитку дітей дошкільного віку, вказує, що в театралізованих іграх розвиваються різні види дитячої творчості: художньо-мовне, музично-ігрове, танцювальне, сценічне, співоче. Театралізовані ігри дозволяють підвищити ефективність навчання і виховання, саме під час гри діти почувають себе легко і вільно, що є живильним середовищем для розвитку у них творчих здібностей. Формування креативних якостей у дітей дошкільного віку засобами театралізованих ігор можливе за умови розвитку спеціальних театралізованих ігрових умінь, як-от:

1) вміння бути доброзичливим глядачем, додивитися і дослухати до кінця, поплескати в долоні; 2) вміння використовувати деякі засоби виразності (міміки, жести, рухи, сила і тембр голосу, темп мови) для передачі образу героя, його емоцій і переживань, правильно тримати й «вести» ляльку або фігурку героя в режисерській театралізованій грі; 3) вміння взаємодіяти з іншими учасниками гри; грати дружно, не сваритися, виконувати привабливі ролі по черзі тощо [16].

Науковці розглядають театралізовані ігри як різновид творчих ігор, які передбачають розігрування в особах літературного твору, відтворення за допомогою виражальних засобів (інтонації, міміки, жестів, пози, ходи) конкретних образів, зумовлюють дії в заданій художнім твором або заздалегідь обумовленої сюжетом реальності та може мати репродуктивний характер. Характерними особливостями театралізованої гри в літературі визначено літературну чи фольклорну основу змісту і наявність глядачів. Структура театралізованої гри вбачається у трьох етапах: сприйнятті, виконанні та творчості [16].

В багатьох дослідженнях театралізовані ігри класифікуються за способом реалізації сюжету:

– непредметні ігри (ігри-драматизації), в яких діти самі знаходяться в образі дієвої особи й виконують взяту на себе роль;

– предметні ігри (ігри-інсценізації), в яких дієвими особами є визначені предмети (іграшки, ляльки лялькового театру, настільного, пальчикового тощо) [23, с. 20].

І. Єнгаличева, зазначає дві основні групи театралізованих ігор – режисерські ігри та ігри драматизації. До режисерських ігор відносять: настільний театр іграшок, настільний театр картин, стенд-книгу, тіньовий театр, театр на фланелеграфі. Основним призначення цієї групи ігор дослідниця зазначає те, що сама дитина не є дійовою особою, а лише створює сцени, веде роль іграшкового персоналу (об’ємного або площинного), зображує його інтонацією, мімікою. При цьому пантоміма дитини обмежена, оскільки дитина

діє нерухомою або малорухомою фігурою, іграшкою. Серед ігор драматизацій найбільш поширеними вчена називає ігри з пальчиками та ігри з ляльками бі-ба-бо. Особливістю цих ігор є те, що дитина сама бере активну участь у виконані ролі, використовуючи свої засоби виразності – інтонацію, міміку, пантоміму [16].

О. Олійник виокремлює такі різновиди театралізованих ігор:

– настільні театралізовані ігри: театр іграшок, театр картинок;

– стендові театралізовані ігри: фланелеграф; тіньовий театр; пальчиковий театр; ляльковий театр [23, С. 21–23].

Інші класифікації театралізованих ігор включають:

– ігри-драматизації, де діти відтворюють літературні або казкові сюжети;

– імпровізаційні ігри, які розвивають уяву та креативне мислення;

– постановки вистав, що сприяють розвитку комунікативних навичок та впевненості у собі.

Розглянемо більш детально гру-драматизацію.

Гра-драматизація у психолого-педагогічних дослідженнях Л. Виготського, Д. Меджерицької, Р. Жуковської, Н. Карпінської, Н. Кудикіної розглядається як синтез сприйняття літературного тексту і творчого відображення його у ролях. Під впливом літературного твору в дітей з’являються різноманітні потреби у грі, бажання самовираження, спілкування, пізнання себе через відтворення різних образів, що С. Русова назвала природним «драматичним інстинктом малюків» [28].

У щирому ставленні до художнього образу, втіленні його в різних формах театралізованої діяльності дитина виявляє рівень художньо естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання.

Вітчизняні науковці відзначають вплив театралізованої гри на мовленнєвий розвиток дітей завдяки використанню виразних мовленнєвих і пантомімічних дій, в яких дитина вчиться опосередковано розмовляти з

іншими. В процесі театралізованих ігор набуває розвитку діалогічне мовлення дітей, активізується словник дитини, вдосконалюється звукова культура мовлення, інтонація. Під час виконання ролі дитина намагається чітко промовляти текст, збагачує словник, опановує літературну мову, удосконалює діалогічне мовлення, його граматичну будову [7].

У класифікації театралізованої діяльності Н. Водолага надає значення формам організації (індивідуальна чи колективна гра); свободі відтворення тексту; точному відтворенню літературного тексту з дослівною передачею авторських слів, заучуванню тексту; вільному володінню текстом, яке дає дитині можливість імпровізувати, змінювати текст, додавати нові події, вводити нових персонажів; адресності, в якій розглядається гра «для себе» (маніпулювання, режисерська гра) і гра «для інших» (показ вистав, інсценування) [8].

Аналіз науково-педагогічної літератури доводить, що значна роль у запровадженні театралізованих ігор зокрема та формуванні мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку загалом надається педагогу. Н. Гавриш вважає, що педагог відіграє ключову роль у процесі формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку, а творча особистість педагога є важливою умовою сприяння розвитку дитячих творчих здібностей. Використання театралізованих ігор дозволяє в ігровій формі долучити дітей до елементарних уявлень і базових знань про театр, внести до пасивного та активного словника театральну термінологію, опанувати техніку театралізованої гри та виразність мовлення. Шляхом організованих театралізованих ігор педагог забезпечує дітям розуміння основних принципів театрального мистецтва та стимулює їхній інтерес до цього виду творчості. Н. Гавриш надає значення позитивному, зацікавленому ставленню педагога до дитячої словесної творчості як унікального явища (Гавриш, 1996) [9].

Одним з основних завдань педагога є створення сприятливих умов для творчої діяльності дітей. Це включає організацію простору, що стимулює фантазію та імпровізацію, а також забезпечення матеріалами та засобами,

необхідними для театралізованих ігор. Педагог заохочує дітей до використання набутих знань у грі, сприяє розвитку їхніх творчих здібностей та самовираження.

Педагог відіграє важливу роль у формуванні емоційно-ціннісного ставлення дітей до мистецтва. В процесі театралізованих ігор діти не тільки вчаться відтворювати певні сюжети, але й переживають різні емоції, що сприяє розвитку їхньої емоційної чутливості. Педагог допомагає дітям усвідомлювати красу мистецтва, розвиває їхню здатність до емпатії та естетичного сприйняття.

Зважаючи на те, що театралізовані ігри сприяють розвитку комунікативних навичок дітей, педагог забезпечує таку організацію, щоб діти взаємодіяли один з одним, обговорювати ролі, домовлялися про спільні дії та навчались виступати перед аудиторією. Така гра допомагає дітям розвивати навички ефективного спілкування, співпраці та соціальної взаємодії.

Важливою функцією педагога є підтримка та заохочення творчих проявів дітей. Історія української педагогіки транслює педагогічний досвід В. Сухомлинського у створенні духопіднесеної атмосфери під час виховання дітей, який вирізняється унікальним підходом до розвитку особистості. Основою його методики було створення особливої моральної атмосфери, яка сприяла б вихованню духовно багатої, емоційно чутливої та гармонійно розвиненої особистості. Педагог вважав, що виховання не можна зводити лише до передавання знань і навичок; важливо також виховувати почуття та моральні цінності, наголошував на значенні позитивних емоцій у виховному процесі, створював такі умови, де діти могли б відчувати радість, захоплення, натхнення. Він також приділяв велику увагу естетичному вихованню, зокрема у взаємодії з мистецтвом, природою, музикою та літературою, що сприяло розвитку в дітей почуття прекрасного. Виховання моральних цінностей було центральною частиною його підходу. В. Сухомлинський вважав, що дитина повинна зростати в атмосфері добра, чесності, справедливості, любові до ближнього. Для цього він використовував різні засоби, включаючи казки,

оповідання, бесіди, які допомагали дітям усвідомлювати етичні принципи та цінності [31].

Педагогічний секрет В. Сухомлинського Ю. Котелянець убачає в тому, що навчання, розвиток, виховання дітей відбувалися в ситуації рівноправного партнерського спілкування, а не педагогічного керування мовленнєвою чи пізнавальною діяльністю дітей [19].

Педагог має бути уважним до індивідуальних особливостей кожної дитини, стимулювати її до самовираження та допомагати розвивати творчі здібності – артистичність, здатність до імпровізації, перевтілення, формувати оцінні судження, збагачувати пізнавальну сферу, удосконалювати координацію рухів, жестів, пластику, міміку, розвивати виразність мовлення (ритм, дикція, інтонаційна виразність), опановувати діалогічне і монологічне мовлення, вчити працювати з різними театральними ляльками, водити їх, озвучувати, передавати інтонацію, характер персонажу, виражати почуття героїв у міміці та жестах, обігравати сюжети улюблених казок в іграх-драматизаціях та різних видах театрів [19].

Ю. Котелянець надає ключового значення позитивному підкріпленню та конструктивному зворотному зв’язку педагога з дітьми, який сприяє розвитку впевненості у власних силах та прагненню до подальшої творчої діяльності. Дослідниця вказує, що важливо поставити перед дітьми досить чіткі завдання, передати ініціативу дітям, організувати їх взаємодію в необхідному напрямі, враховувати особистість кожної дитини – її емоції, переживання, реакції на те, що відбувається, допомагати долати труднощі, з якими діти стикаються. Індивідуальний підхід до кожної дитини дозволить розв’язати завдання з розвитку виразності мовлення в театралізованій діяльності.

Практичне впровадження театралізованих ігор в освітній процес передбачає створення відповідного середовища, де діти можуть експериментувати з ролями, використовувати різні матеріали для створення костюмів і декорацій, а також брати участь у спільних виставах та імпровізаціях. Такі ігри стимулюють розвиток мовлення, художніх та

музикальних здібностей, а також сприяють емоційному розвитку дітей (Heathcote, 1991).

Долучення до театрального мистецтва дітей дошкільного віку відбувається завдяки різним видам театру. Науковці дошкільної педагогіки розрізняють види театру залежно від використання ігрового матеріалу та способу його розміщення: ляльковий, театр маріонеток, пальчиковий театр, театр тіней, в яких використовують такі матеріали, як іграшки, картинки, ляльки, кокони, топотушки, смикунчики, маріонетки, живі тіні; і які можуть бути розміщені на екрані (театр картинок, тіней, живих тіней), ширмі (пальчиковий, з ляльками бібабо, коконів, ляльок, маріонеток, смикунчиків), на столі (театр ляльок, іграшок, топотушок), на фланелеграфі (фланелеграф). Кожен із цих видів театру має специфічні потенційні можливості щодо формування мистецько-творчої компетентності й розвитку всебічно розвиненої гармонійної особистості [19].

В організації театралізованих ігор з дошкільниками важливим аспектом науковці і практики зазначають облаштування театральної зони доцільною атрибутикою до ігор. Це пов’язано з підбором ігор і формуванням готовності дитини до ролі актора, яка в дошкільному віці здатна обмірковувати тему гри і способи здійснення задуму, усвідомлювати майбутню гру-драматизацію, елементарно планувати розвиток сюжету, готувати потрібний матеріал, розуміти ідею твору, спрямовувати зусилля на досягнення мети, взаємодію в команді.

Організація театралізованих ігор для дітей старшого дошкільного віку відбувається зазвичай під час спеціально організованих занять із театралізованої діяльності у другу половину дня, які проводяться мікрогрупами по 2–3 дітей, підгрупами по 3–6 дітей або з усіма учасниками вистави по 6–10 дітей залежно від мети, яку визначає педагог під час попередньої підготовки. Завдання підготовки до гри розв’язуються в ході спостережень, екскурсій, під час читання художньої літератури, слухання музики, співу, музичних, рухових і

дидактичних ігор, ігрових вправ, пізнавальних та мовленнєвих занять, самостійної художньої діяльності та спеціально організованих занять [19].

Отже, педагог у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор надає дітям необхідні знання та навички, створює умови для творчості, стимулює емоційний розвиток, розвиває комунікативні навички та підтримує творчі прояви дітей. Завдяки активній участі педагога діти отримують можливість розвиватися всебічно, формувати мистецько-творчу компетентність.

Таким чином, організація театралізованої діяльності передбачає формування в дітей певних уявлень про театр, театральну термінологію, тобто пізнавальний напрям спеціального навчання; створення сприятливих умов для ігрової діяльності, спонукання дітей до імпровізації, використання набутих знань у грі, тобто ігровий напрям та сценічний, у процесі якого відбувається формування театральних дій, елементів сценічної виразності. Такий підхід до усвідомлення змісту театралізованої діяльності вчені співвідносять з оцінкою її як видовища, ефективного впливового засобу наочного навчання й виховання (Ю. Перенчук); як специфічного виду сюжетно-рольової гри (Л. Артемова, Н. Карпинська, Т. Маркова, Д. Менджерицька), в якій діти відтворюють власні враження, уявлення; і як театральної вистави – способу вправляння дошкільників у виразному мовленні, розвитку їхніх творчих здібностей (О. Аматьєва).

Гра і театралізована гра є ключовими аспектами розвитку дітей дошкільного віку, сприяючи їхньому когнітивному, емоційному та соціальному розвитку. У літературі вони розглядаються як важливі педагогічні інструменти, що допомагають дітям пізнавати світ і розвивати свої здібності.

Таким чином, театралізовані ігри виступають потужним інструментом у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Вони забезпечують всебічний розвиток дитини, сприяють формуванню її творчих здібностей та емоційного інтелекту, що робить їх невіддільною частиною сучасної дошкільної освіти.

Отже, аналізуючи досліджувану проблему, можна дійти висновку, що запровадження театралізованих ігор в освітній процес сприяє формуванню мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

На основі проведеного аналізу наукової психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, здобутків сучасної практики схарактеризовано театралізовані ігри як засіб формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Їх сутність полягає в інтеграції різних видів діяльності – ігрової, художньої, мовленнєвої та соціальної – у єдину творчу взаємодію, що дозволяє дітям вільно виражати свої емоції, думки та уяву; стимулює розвиток креативного мислення та творчих здібностей; допомагає експериментувати з різними ролями та ситуаціями; сприяє формуванню гнучкого мислення та вміння знаходити нестандартні рішення; сприяє розвитку емоційного інтелекту, емпатії та здатності розуміти почуття інших людей; формує позитивне ставлення до навколишнього світу та розвиває здатність співпереживати; сприяє розвитку мовленнєвих навичок, розширенню словникового запасу та вдосконаленню виразного мовлення; розвитку соціальних навичок, вмінню працювати в команді, розвиває почуття відповідальності та самодисципліни; навчає приймати рішення, вирішувати конфлікти та ефективно взаємодіяти з іншими. В процесі гри діти засвоюють нові знання, розвивають навички мислення та закріплюють вивчене на практиці. Отже, сутність театралізованих ігор полягає у їхній здатності гармонійно розвивати різні аспекти дитячої особистості – емоційний, соціальний, інтелектуальний та творчий. Вони сприяють всебічному розвитку дітей, допомагають їм краще розуміти себе та оточення, розвивають навички комунікації та співпраці, що є надзвичайно важливим для їх успішної соціалізації та формування мистецько-творчої компетентності.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР

2.1. Методика формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор

Методика формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор включає різні аспекти освітньої діяльності, що спрямовані на розвиток творчих здібностей, емоційної виразності, комунікативних навичок та естетичного сприйняття. Зважаючи на аналіз поняття «мистецько-творча компетентність», що здійснений в п. 1.1., вважаємо за доцільне розглянути методику формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор в контексті ключових аспектів цього феномену: формування емоційно-ціннісного ставлення, знань і мистецьких навичок дітей старшого дошкільного віку [35]. Кожен із цих аспектів вимагає особливого підходу та методів, що дозволяють дітям розвиватися всебічно (рис. 2.1).

Методика формування емоційно-ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до театралізованої гри передбачає вибір відповідного матеріалу, емоційну залученість педагога, рефлексію та обговорення.

Організація театралізованих ігор з дітьми старшого дошкільного віку вимагає ретельного вибору матеріалу, що враховує вікові особливості дітей, їхні інтереси та педагогічні цілі. Важливо, щоб матеріали сприяли розвитку творчих здібностей, емоційного інтелекту та мистецьких навичок

Основними критеріями вибору матеріалу для театралізованої гри є відповідність віковим особливостям дітей, змістовне наповнення, тематичне різноманіття, можливість для імпровізації, використання різних жанрів.

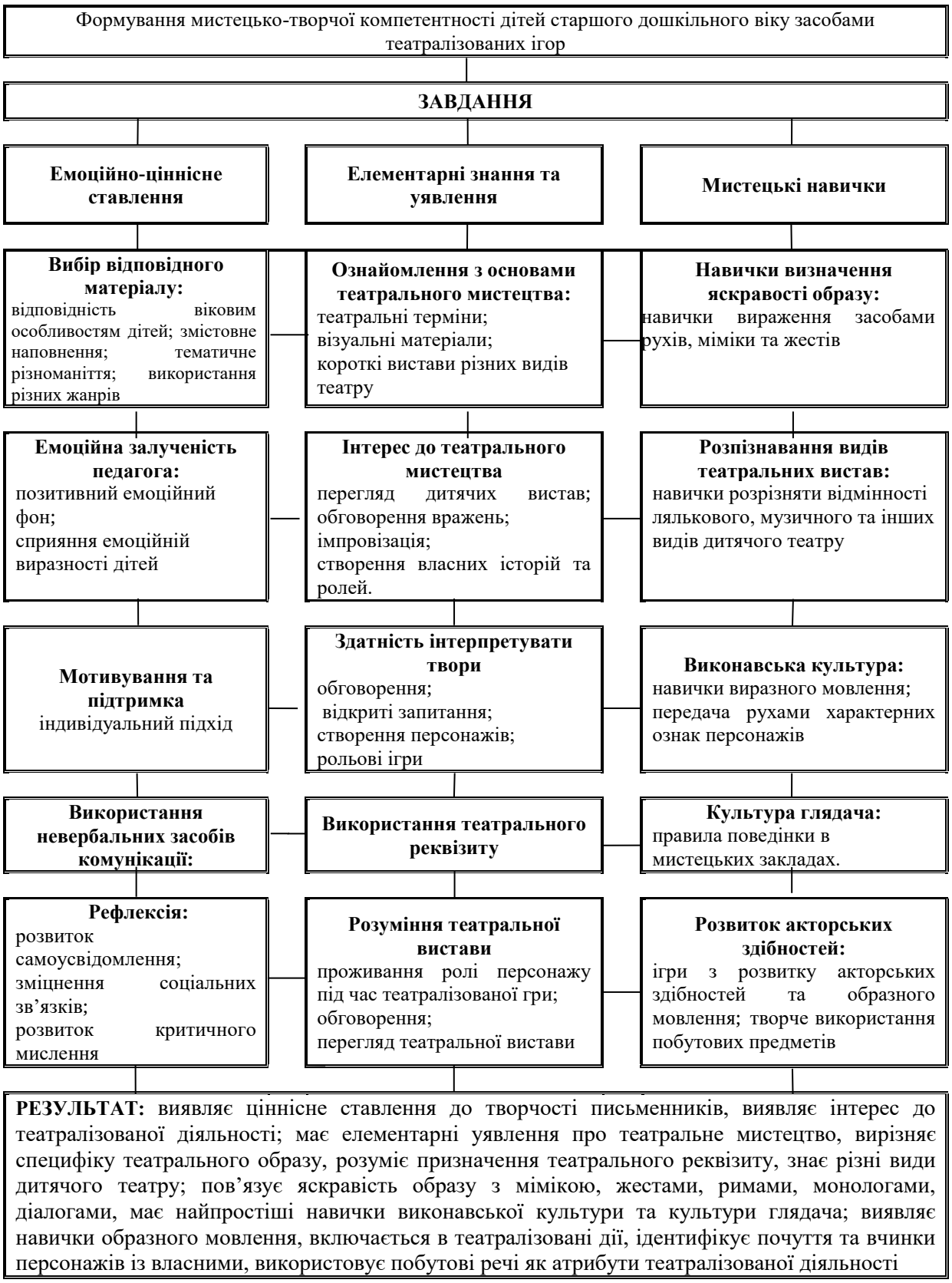

Рисунок 2.1. Формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор

Матеріал має бути зрозумілим для дітей старшого дошкільного віку. Це означає, що він не повинен бути надто складним, але водночас має стимулювати інтелектуальний та емоційний розвиток дітей. Тексти повинні мати глибокий зміст, який сприяє розвитку емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу. Це можуть бути казки, оповідання, вірші, що включають моральні та етичні аспекти. Різноманітність тем має забезпечувати інтерес дітей до різних видів театралізованої діяльності. Наприклад: історії про природу, пригоди, дружбу, сімейні цінності та інші важливі теми, матеріал яких надає можливість для імпровізації та творчого вираження, що дозволяє дітям самостійно додавати нові елементи, змінювати сюжет, розвивати власні ідеї. Важливо включати в роботу різні жанри театру: драму, комедію, мюзикл, ляльковий театр тощо. Це розширить уявлення дітей про театральне мистецтво. сприятиме їх всебічному розвитку.

Так, класичні казки братів Грімм, Г. Андерсена, українські народні казки містять яскраві образи та моральні уроки, які легко зрозуміти дітям під час театралізованої гри. Цікавими та значущими для дітей будуть сучасні дитячі оповідання, які відображають актуальні теми та проблеми сучасного світу. Вірші Л. Українки, Т. Шевченка, сприятимуть розвитку мови та естетичного сприйняття. Дитячі пісні можна виконувати разом з дітьми, додаючи музичний супровід до театралізованих ігор. Готові сценарії дитячих вистав в навчально-методичній літературі можна використати для розроблення театралізованої гри, адаптуючи її до конкретної групи дітей. Цікавим для дітей стане використання ігор з театральними ляльками на основі казок та оповідань. Ляльки дозволять дітям відчути себе в ролі акторів та створять додаткові можливості для творчості.

Важливим аспектом у формуванні мистецько-творчої компетентності є врахування інтересів дітей, їхніх уподобань та рівня розвитку в процесі театралізованої гри. Це допоможе вибрати матеріал, який буде найбільш цікавим та корисним для конкретної групи. Важливо залучати дітей до процесу

вибору матеріалу, обговорювати з ними сюжети, персонажів, можливі варіанти розвитку подій, що сприятиме підвищенню їхньої мотивації та зацікавленості.

Використання різних форм та методів роботи, таких як: читання, обговорення, малювання, створення ляльок, репетиції, вистави забезпечує комплексний підхід до розвитку мистецько-творчої компетентності дітей.

Отже, вибір матеріалу для організації театралізованих ігор з дітьми старшого дошкільного віку є важливим аспектом педагогічної діяльності, орієнтує педагога на врахування вікових особливостей, інтересів та потреб дітей, забезпечує можливість для творчого вираження та розвитку мистецьких навичок. Правильно підібраний матеріал сприяє всебічному розвитку дитини, формуванню її емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та світу.

Науковці надають важливого значення педагогічним можливостям театралізованої діяльності в розвитку емоційної культури, оскільки гра дозволяє тонко відчувати емоційний стан персонажів, займати позицію співпереживаючого героя або глядача; а ігровий образ вимагає від дитини не лише зовнішнього перевтілення, але й емоційного переживання, глибокого чуттєвого входження в зміст виконуваної ролі; викликає наслідування улюбленим героям, їх поведінці. М. Дмитренко акцентує на провідній ролі найближчого оточення дитини та комплексному застосуванні взаємодоповнюючих методів і прийомів: бесіди, розповіді, читанні дитячої художньої літератури, емоційній імпровізації тощо [11].

Вирішальну роль в організації театралізованих ігор з дітьми старшого дошкільного віку, відіграє емоційна залученість педагога, яка впливає не лише на ефективність освітнього процесу, але й на розвиток емоційної та творчої сфери дітей [33]. Активно залучений у процес гри педагог може значно покращити результати театралізованої гри, створити сприятливу атмосферу та сприяти формуванню мистецько-творчої та ключових компетентностей у дітей.

До основних аспектів емоційної залученості педагога можна віднести позитивний емоційний фон, сприяння емоційній виразності дітей. Педагог, який демонструє позитивні емоції, сприяє створенню позитивного емоційного

фону під час гри. Діти краще відчувають себе в безпечному і підтримувальному середовищі, що забезпечує їхню активну участь та відкритість.

Активне мотивування дітей до участі в театралізованих іграх, підтримка ініціативи дітей, заохочення їх до вираження власних емоцій та ідей сприяють розвитку їхньої впевненості та самостійності. Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини дозволяє адаптувати підходи до її потреб та можливостей і створює умови для успішного розвитку кожної дитини в процесі гри.

Використання невербальних засобів комунікації, таких як міміка, жести, інтонація голосу, допомагає передати дітям емоційний зміст та настрій гри. Це робить гру більш живою та виразною. Педагог допомагає дітям розвивати емоційну виразність, використовує різноманітні методи та техніки, рольові ігри, імпровізацію, музику та танці, що дозволяє дітям виражати свої емоції та почуття.

Рефлексія є важливим компонентом організації театралізованих ігор з дітьми старшого дошкільного віку, оскільки сприяє усвідомленню власного досвіду, розумінню своїх почуттів та емоцій, а також допомагає розвивати критичне мислення і соціальні навички. Значення рефлексії та обговорення полягає в розвитку самоусвідомлення, зміцненні соціальних зв’язків, розвитку критичного мислення, емоційній підтримці. Рефлексія допомагає дітям усвідомлювати власні дії, почуття та реакції під час театралізованої гри, сприяє розвитку самоусвідомлення та саморегуляції, що є важливими складниками емоційного інтелекту.

Обговорення гри дозволяє дітям висловлювати свої думки, слухати інших, обговорювати різні погляди та вчитися співпраці. Це сприяє розвитку комунікативних навичок та зміцненню соціальних зв’язків між дітьми. Аналіз подій гри, обговорення її елементів та висновків допомагають дітям розвивати критичне мислення, діти вчаться ставити питання, робити висновки та шукати альтернативні шляхи вирішення завдань. Рефлексія та обговорення створюють простір для вираження емоцій, що виникли під час гри. Це допомагає дітям

зрозуміти та опрацювати власні почуття, отримати підтримку від педагога та однолітків.

Педагог може ставити відкриті запитання, які стимулюють дітей до роздумів та обговорення. Наприклад, «Як ви почувалися під час гри?», «Що вам найбільше сподобалося?», «Що було найскладнішим?». Доцільно запропонувати дітям використання малюнків та схем, намалювати сцени з гри, виразити таким чином свої почуття та враження, що сприятиме розвитку їхньої художньо-творчої компетентності та допомагатиме структурувати думки. Організація групових обговорень дозволить дітям спільно аналізувати гру, обговорювати свої ролі та дії, робити висновки та планувати майбутні ігри. Проведення рефлексивних кіл, де кожна дитина має можливість висловитися, сприяє розвитку навичок слухання та взаємодії, створює атмосферу довіри та підтримки.

Важливим для рефлексії є правильно сформульовані запитання щодо почуття та емоцій дітей (Як ви почувалися під час гри? Які моменти були найвеселішими, а які – найскладнішими?), їхніх дій та зіграної ролі (Що вам найбільше сподобалося в вашій ролі? Як ви думаєте, чи могли б ви зробити щось інакше?), взаємодії та співпраці (Як ви взаємодіяли з іншими дітьми під час гри? Що допомогло вам працювати разом як команда?), висновків та планів (Що ви дізналися з цієї гри? Що б ви хотіли спробувати в наступній грі?)

Отже, рефлексія є невіддільною частиною організації театралізованих ігор з дітьми старшого дошкільного віку. Вона сприяє розвитку емоційного інтелекту, комунікативних навичок, критичного мислення та самоусвідомлення. Педагог, який активно використовує рефлексію, допомагає дітям глибше зрозуміти власний досвід, отримати емоційну підтримку та зміцнити соціальні зв’язки.

Таким чином, методика формування емоційно-ціннісного ставлення в дітей старшого дошкільного віку засобом театралізованих ігор спрямована на розвиток емоційної сфери, діти вчаться розпізнавати та висловлювати свої емоції, що є важливим елементом їх емоційного інтелекту. У процесі гри діти

переживають різні емоційні стани, що допомагає їм розвивати емпатію та емоційну чутливість; театралізовані ігри формують у дітей ціннісне ставлення до мистецтва та культури, знайомство з театральним мистецтвом через гру дає змогу дітям оцінити красу театральних постановок, розвиває їх естетичний смак та сприяє вихованню любові до мистецтва; театралізовані ігри сприяють розвитку творчих здібностей дітей, навчає імпровізувати, створювати нові образи та ситуації, що стимулює їхню уяву та креативність. Завдяки цьому діти не тільки розвивають свої акторські навички, а й здобувають впевненість у власних силах та вміння співпрацювати з іншими.

Загалом, театралізовані ігри є потужним засобом формування емоційно-ціннісного ставлення в дітей старшого дошкільного віку. Вони забезпечують всебічний розвиток дитини, сприяють формуванню позитивних емоцій, ціннісних орієнтацій та творчих здібностей. Такий підхід до виховання та навчання дошкільників є надзвичайно важливим для їхнього гармонійного розвитку та успішної соціалізації.

Запровадження театралізованих ігор сприяє формуванню знаннєвого складника мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку. О. Половіна стверджує, що знаннєвий компонент мистецько-творчої компетентності формується на основі самовираження дитини й радить розвивати її здатність до усвідомлення своїх внутрішніх прагнень, навчати розрізняти свої емоційні стани, відчуття, переживання, вербалізувати їх і спонукати до відтворення в художньому образі [24].

В процесі театралізованих ігор відбувається ознайомлення з театральним мистецтвом, виявлення інтересу та особистого ставлення до творів мистецтва, формування здатності інтерпретувати твори та вирізняти специфіку театрального образу, розуміння призначення театрального реквізиту та атрибутів, розуміння змісту театральної вистави.

Ознайомлення з елементарними основами театрального мистецтва починається з простих термінів, таких як сцена, актор, глядач, костюм, декорація, і поступово переходить до більш складних понять, як режисура,

імпровізація, репетиція, режисер тощо. Наприклад, ознайомлення з професією «музичний редактор» лялькового театру на основі театру коробок до казки «Троє поросят» (додаток А). Для кращого розуміння дітей використовуються візуальні матеріали (малюнки, фотографії) та практичні приклади. Під час демонстрації різних видів театру організовуються перегляди коротких вистав або сцен лялькового, тіньового, настільного та інших видів театру з поясненням їхніх особливостей та відмінностей.

Інтерес до театрального мистецтва в дітей старшого дошкільного віку формується під час перегляду дитячих вистав, які організовуються в закладі дошкільної освіти або їх записів. Після перегляду проводиться обговорення з дітьми побаченого, звертається увага на емоції та враження. Театралізовані ігри викликають у дітей інтерес, сприяють імпровізації, вигадуванню власних історій та ролей.

Розвитку здатності інтерпретувати твори сприяє обговорення після перегляду вистави її сюжету, персонажів, подій та емоцій. Запитання на зразок «Що було найцікавішим у виставі?» або «Що запам’яталося найбільше?» допомагають дітям краще розуміти зміст. Для розвитку здатності інтерпретувати твори діти залучаються до створення малюнків, масок, ляльок, що зображують персонажів або сцени з вистави. Діти старшого дошкільного віку можуть відтворювати сцени з вистави, інтерпретувати ролі, використовувати власну уяву та творчість. Організація рольових ігор допоможе дітям самостійно інтерпретувати побачені сюжети та образи.

Використання театрального реквізиту в процесі театралізованих ігор дозволить дітям краще зрозуміти особливості твору, його сюжету, героїв. Доцільно долучати дітей до створення власних реквізитів з паперу, тканини, пластиліну, природних та вторинних матеріалів. Так, можна запропонувати дітям виготовити настільний театр овочів «Гарбузова родина» з природного матеріалу (додаток Б). Доцільно організувати гру, де діти можуть використовувати реквізит для створення власних театральних сцен, залучати до постановок, де діти самі можуть вибирати та використовувати реквізит.

Розумінню театральної вистави сприяє обговорення. Після перегляду вистави треба обговорити її зміст, сюжетні лінії та головних персонажів, запитати дітей про їхні враження, що їм сподобалося або не сподобалося у виставі. Доцільно організовувати театралізовані ігри, в яких діти проживають сюжет казки або створюють власні історії після побаченої вистави. Це допомагає дітям зрозуміти структуру театральної вистави. Вигадування дітьми нових сюжетів та персонажів для власних ігор сприяє розвитку уяви, мислення, пам’яті, творчих здібностей.

Отже, ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з театральним мистецтвом в процесі театралізованих ігор є важливим складником загального розвитку. Цей процес допомагає формувати елементарні уявлення про театральне мистецтво, розвивати інтерес та особисте ставлення до нього, здатність інтерпретувати твори, розуміти призначення театрального реквізиту та зміст вистав. Театралізовані ігри сприяють розвитку уяви, мислення, пам’яті, творчих здібностей.

Формування навичок мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом їхнього розвитку. Використання театралізованих ігор допомагає розвивати в дітей вміння пов’язувати яскраві образи, зміст творів з рухами, мімікою, жестами, римами, монологами та діалогами. Нижче наведено основні етапи та методи, що сприяють формуванню цих навичок, а саме: навичкам визначення яскравості образу, розпізнаванню видів театральних вистав, формуванню виконавської культури, глядацької культури, розвитку акторських здібностей.

Навички визначення яскравості образу формуються в процесі театралізованих ігор, де діти здобувають досвід вираження образу або події за допомогою руху, міміки та жестів. Театралізовані імпровізації дозволяють дітям грати сцени з творів, використовувати власні рухи та жести для передачі емоцій.

Навички розпізнавання видів театральних вистав формуються в театралізованих іграх, які знайомлять з видами театрів, таких як ляльковий,

настільний, тіньовий, музичний тощо. Обговорення їх відмінності після гри відбувається на діяльнісній основі, адже діти стали учасниками театрального дійства, пережили його і в процесі гри усвідомили характерні особливості театру і здобули навичку розпізнавання вистав.

Найдоступнішим видом театралізованої гри є настільний театр іграшок. І. Єнгаличева зазначає, що гра з лялькою надає дітям можливість повного розкриття індивідуальних особливостей. За допомогою настільного театру іграшок відзначається первинне освоєння режисерської театралізованої гри [16]. Дитина в діях з настільною лялькою відкриває свої потаємні почуття словесно, мімікою, жестикуляцією, а управління нею не представляє складності: дитина бере іграшку і веде «актрису» по столу відповідно до сюжету інсценування. Науковці зазначають, що важливо при цьому звертати увагу на те, щоб мова дитини збігалася з рухами ляльки [16].

Театралізовані ігри сприяють формуванню навичок виконавської культури. Діти вчаться виразно декламувати вірші та діалоги, удосконалюють навички виразного мовлення, навчаються передавати рухами характерні ознаки персонажів, за допомогою практичних вправ передають їхні особливості мімікою, жестами, рухами.

Ціннісним здобутком театралізованої гри є також формування навичок культури глядача. Упродовж гри діти отримують практичний досвід правил поведінки в мистецьких закладах, навчаються як правильно поводитися під час свят, концертів, і вистав. Обговорення таких правил сприяє їхньому усвідомленню, що впливає на удосконалення глядацької культури.

Науковці зазначають, що театралізована гра володіє багатим потенціалом для розвитку творчих здібностей дітей, а її педагогічна цінність зумовлена: формуванням почуття партнерства; розвитком чуйності і уваги до дій людей в реальному житті, вміння бачити і розуміти їхні почуття, прагнення і бажання; формуванням розумового розвитку дітей (пізнавального інтересу й любові до літератури, рідного слова); розвитком фантазії, уяви, творчого мислення;

фізичного розвитку дітей; ранньому виявленню індивідуальних особливостей дітей, їх здібностей [13].

Для того, щоб театралізована гра сприяла формуванню й розвитку креативних якостей дошкільників науковці рекомендують поступово включати дітей у процес гри й розпочинати з первинного освоєння театралізованої гри у формі настільного театру іграшок, настільного площинного театру, пальчикового театру. На початку включення дітей в ігрову діяльність вихователь самостійно показує спектакль, мініпостановку за текстами народних та авторських віршів, казок і залучає дітей до озвучування окремих фрагментів. У повторних іграх активність дошкільників збільшується, вони можуть брати участь у діалозі, імітували рухи, голоси, інтонації персонажів гри. На наступному етапі слід проводити невеликі вправи з дітьми та використовувати висловлювання персонажів. Наприклад, після прочитання казки «Рукавичка» запропонувати дітям попроситися в рукавичку, як мишка і як вовк, запропонувати дитині пограти в ігри-імітації, показати, як стрибає зайчик, як ходить півник тощо. Далі можна запропонувати дітям відпрацювати основні емоції: показати, як зайчик побачив лисицю, злякався і стрибнув за дерево (переляк). Після такого відпрацювання необхідних умінь, можна приступати до спільних театралізованих ігор [13].

Творчість та здобуті навички театралізованої гри забезпечують розвиток акторських здібностей дітей старшого дошкільного віку. Використання театралізованих ігор на основі народних казок, українського фольклору, літературних творів сприяє розвитку акторських здібностей та виразного мовлення, діти запам’ятовують сюжетну послідовність та відтворюють сюжетні лінії вистав, розуміють почуття та вчинки персонажів, аналізують і порівнюють їх із власними. Театралізовані ігри спонукають дітей до творчого використання простих побутових предметів як атрибутів для театралізованої діяльності. Діти створюють свої власні атрибути з наявних матеріалів, що загалом впливає на розвиток художніх здібностей (додаток В).

Запровадження спеціальних театральних вправ з використанням міміки, пантоміми, голосу розвивають акторські навички, емоційну виразність та комунікативні здібності. Ігри з елементами імпровізації допомагають дітям вільно висловлювати свої думки та почуття, розвивають креативність. Наприклад, театралізована гра «Відтвори емоції», в якій дітям пропонується зобразити різні емоції (радість, сум, здивування, страх) за допомогою міміки та жестів, допомагає краще розуміти та виражати свої почуття. Під час гри «Чарівний капелюх» дітям пропонується витягнути з чарівного капелюха картки з різними ролями (казкові персонажі, тварини, професії) і вигадати коротку імпровізовану сценку.

Театралізовані ігри сприяють розвитку мовленнєвих навичок, збагачують словниковий запас та покращують артикуляцію. Діти вчаться виражати свої емоції та розуміти емоції інших, що сприяє емоційному розвитку. Успішне виконання ролей та отримання позитивних відгуків підвищує самооцінку дітей та їх впевненість у своїх силах. Театралізовані ігри сприяють розвитку соціальних навичок, вмінню працювати в команді та співпрацювати з іншими дітьми.

Отже, укладена методика формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор досліджує зміст ігрової діяльності театрального напряму й характер її запровадження в освітній процес, який забезпечує емоційне сприйняття, сприяє формуванню елементарних уявлень про мистецтво театру та театральну діяльність, впливає на розвиток мистецьких навичок, акторських здібностей, здатності до самовираження та інтерпретації творів мистецтва, формуванню культури глядача та виконавської культури. В результаті запропонованих форм, методів і прийомів в процесі використання театралізованих ігор дитина старшого дошкільного віку виявляє ціннісне ставлення до творчості письменників, інтерес до театралізованої діяльності; здобуває елементарні уявлення про театральне мистецтво, вирізняє специфіку театрального образу, розуміє призначення театрального реквізиту, знає різні види дитячого театру; пов’язує

яскравість образу з мімікою, жестами, римами, монологами, діалогами, навчається найпростішим навичкам виконавської культури та культури глядача; виявляє навички виразного мовлення, включається в театралізовані дії, ідентифікує почуття та вчинки персонажів із власними, використовує побутові речі як театральні атрибути. Таким чином, методика формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор є важливим аспектом освітнього процесу, що дозволяє педагогам ефективно розвивати у дітей творчі здібності, емоційну чутливість та комунікативні навички.

2.2. Система театралізованих ігор із формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку

Запровадження театралізованих ігор в освітній процес дітей старшого дошкільного віку вимагає системного підходу, який забезпечує комплексність і послідовність у розвитку мистецько-творчої компетентності дошкільнят та включає планування, методичне та матеріально-технічне забезпечення, професійний розвиток педагогів, інтеграцію з іншими видами діяльності, взаємодію з батьками та постійний моніторинг результатів.

Так, планування роботи з упровадження театралізованих ігор допомагає створити послідовну систему заходів, які спрямовані на розвиток творчих здібностей у дітей, дозволяє поступово ускладнювати завдання, адаптувати їх до вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини, що сприяє більш ефективному формуванню мистецько-творчої компетентності. Завдяки чітко спланованим театралізованим іграм, діти мають можливість опановувати комунікативні навички, вчаться виражати свої думки, слухати інших, співпрацювати в команді, що є важливим складником їхнього соціального та емоційного розвитку. Планування театралізованих ігор допомагає створити умови для емоційного розвитку дітей, які вчаться розпізнавати, виражати та

керувати своїми емоціями, що сприяє їхньому психічному здоров'ю та емоційній стійкості. Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини у системному запровадженні театралізованих ігор дозволяє адаптувати завдання та методи до їхніх потреб та здібностей. Це забезпечує більш ефективне засвоєння знань та навичок, підвищує мотивацію та інтерес до навчання.

Чітко сплановані театралізовані заходи сприяють професійному розвитку вихователів і дають можливість залучати батьків до освітнього процесу. Це сприяє створенню єдиного виховного середовища, де діти отримують підтримку як у закладі дошкільної освіти, так і вдома.

Отже, планування системного запровадження театралізованих ігор є важливим складником формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку, дозволяє забезпечити комплексний підхід до розвитку творчих, комунікативних та емоційних навичок дітей, створює умови для індивідуального підходу, сприяє професійному розвитку педагогів та залучає батьків до освітнього процесу.

Дослідження проблеми формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку зумовив пошук успішних дошкільних практик з упровадження театралізованих ігор в освітній процес закладів дошкільної освіти. Проведений аналіз інтернет-ресурсів виявив, що театралізовані ігри активно впроваджуються в сучасну практику дошкільної освіти, проте найчастіше це відбувається фрагментарно. Часто такі ігри використовуються в окремих заходах чи заняттях, без систематичної інтеграції в освітній процес. Однак, у тих закладах дошкільної освіти, де функціонують гуртки чи запроваджено в освітній процес реалізацію парціальних програм художньо-естетичного напряму, проводиться більш глибока та систематична робота з театралізованими іграми. Це дозволяє не лише розвивати креативні та комунікативні навички дітей, але й сприяє їх загальному емоційному та інтелектуальному розвитку.

Театралізовані ігри, завдяки своїй інтерактивній природі, стимулюють дітей до участі у творчому процесі, що є важливим компонентом їх навчання та

виховання. Вони також сприяють розвитку уяви, вміння виражати емоції та співпереживати, що є невіднятною частиною емоційного інтелекту дитини.

Так, проведений аналіз вебресурсів ЗДО Запорізької області доводить, що до 2022 року працювало 14 гуртків театрального напряму, три з яких у закладах Запорізької міської ради: ЗДО № 100 «Гармонія» ЗМР, ЦРД «Надія» ЗМР, ЗДО комбінованого типу № 121 «Космос» ЗМР. Ґрунтовний досвід роботи з проблеми «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності в умовах дошкільного навчального закладу» керівника гуртка Г. Сухорукової представлений на сайті обласного фестивалю «Світ дошкілля (Методист року)» комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради у 2021 році.

В описі педагогічного досвіду Г. Сухорукова зазначає, що створення системи комплексної роботи з дошкільниками щодо розвитку творчих здібностей дітей засобами театралізованої діяльності відбувалось згідно з етапами (рис. 2.2), а ідея організації гуртка театрального напряму була спричинена потребою розв’язання завдань за результатами моніторингового дослідження підготовки дітей до навчання в школі, яке було проведено психолого-методичною службою закладу у травні 2016 року.

За результатами дослідження було виявлено, що у дітей добре розвинені пізнавальні, художні здібності (вміння малювати, ліпити, конструювати тощо), вокальні, танцювальні здібності, але дітям важко висловити свою думку, домовитися між собою, приймати швидкі рішення. З метою подолання виявлених проблем організовано в закладі діяльність театрального гуртка «Грайлик», спрямованого на розвиток творчих здібностей дітей, їх акторської майстерності та особистісних якостей вихованців: художньої уяви, сценічної мови, творчої ініціативи, емоційної гнучкості, збагачення асоціативного мислення тощо [32].

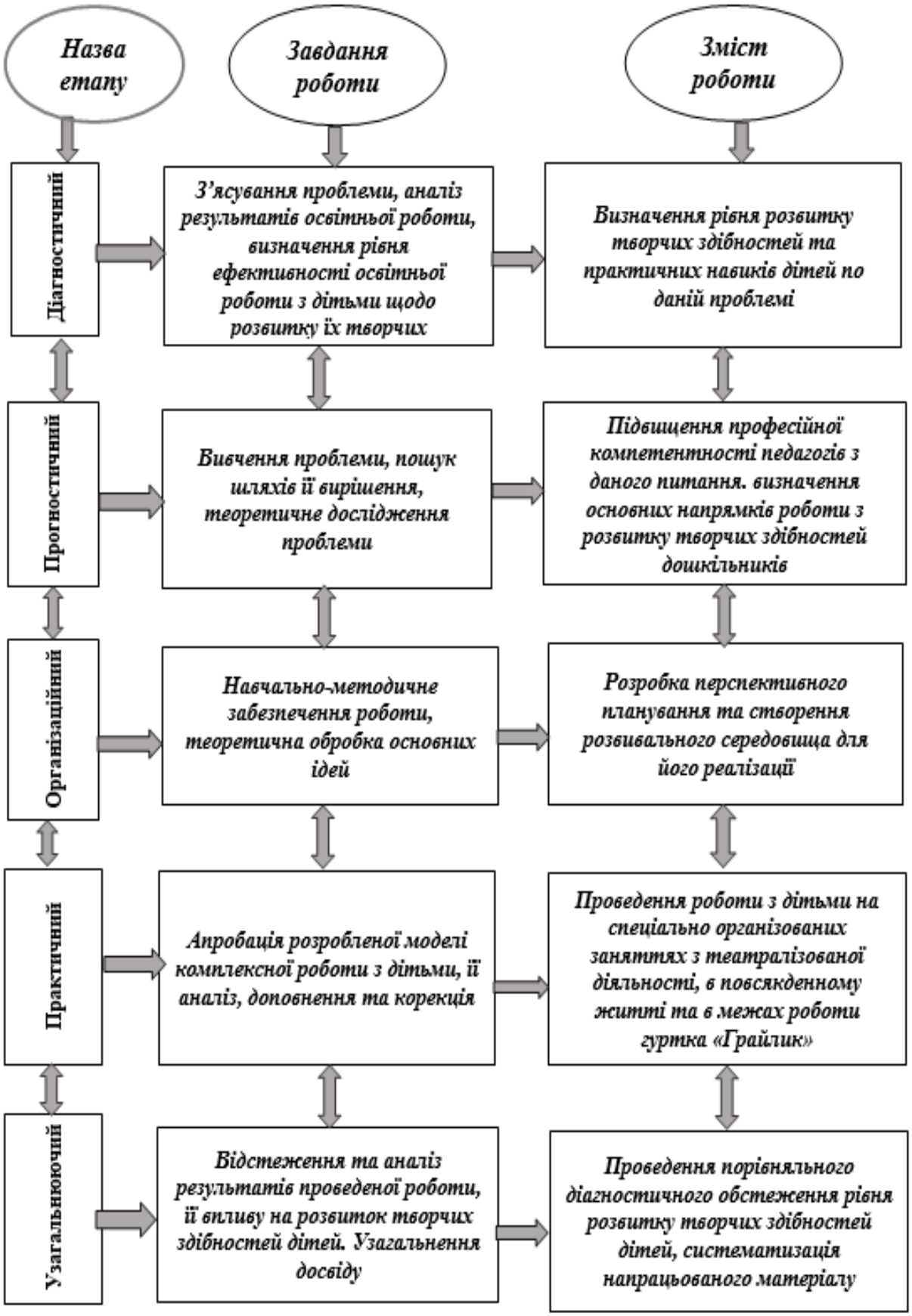

Рисунок 2.1. Етапи створення системи комплексної роботи з дошкільниками щодо розвитку творчих здібностей дітей засобами театралізованої діяльності (за Г. Сухоруковою)

Завдання театрального гуртка «Грайлик»:

– створювати умови для розвитку творчої активності дітей під час театралізованої діяльності;

– розвивати стійкий інтерес до театралізованої ігрової діяльності;

– удосконалювати виконавські вміння дітей у створенні художнього образу, використовуючи ігрові імпровізації;

– розширювати уявлення дітей про навколишню дійсність;

– закріплювати уявлення дітей про різні види лялькових театрів; збагачувати та активізувати словник дітей;

– удосконалювати інтонаційну та емоційну виразність мовлення за допомогою міміки, жестів, інтонації та вмінь мовою жестів передавати певний стан людини;

– розвивати діалогічне та монологічне мовлення;

– удосконалювати вміння зв’язно та виразно переказувати казки;

– розвивати пам’ять, мислення, уяву, увагу, фантазію;

– вчити дітей правильно оцінювати свої і чужі вчинки, відчувати себе соціально-значущою особистістю;

– виховувати бажання грати театральними ляльками, в тому числі зробленими власноруч;

– розвивати вміння використовувати ігрові імпровізації в самостійній діяльності з почуттями відповідальності, гідності, патріотизму;

– формувати у дітей уміння співпереживати з персонажами, розуміти зміст дійства, усвідомлювати колективний характер дієтворення на сцені;

– вчити дітей дотримуватися правил безпечної поведінки під час свят та концертів [32].

Заняття гуртка будуються на використанні театральної педагогіки – технології акторської майстерності, яка адаптована для дітей старшого дошкільного віку за допомогою театралізованих ігор, що включають техніку мовлення, етюди без слів і зі словами, знайомство з театральною абеткою. На

заняттях тісно поєднуються літературна, художньо-словесна та театральна діяльність.

Планування роботи гуртка здійснювалось на основі парціальної програми з організації театралізованої діяльності в ДНЗ «Грайлик» (упорядники О. Березіна, О. Гніровська, Т. Линник), схваленою для використання в ДНЗ комісією з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (лист ПТЗО від 31.03.2014 №14.1/12-г-501). Календарно-перспективний план роботи складено з урахуванням вікових особливостей дітей 5-6 річного віку на 75 годин упродовж навчального року [32].

Таблиця 2.1

Орієнтовний план запровадження театралізованих ігор в гурткову роботу з дітьми старшого дошкільного віку

Назва гри	Мета
Ясоччин садочок	заохочувати прагнення дітей до створення ігрової обставини; учити виконувати ігрові дії, пов’язані в простому сюжеті, що є близьким до їхнього життєвого досвіду; залучати дітей до виконання смішних і повчальних епізодів
Вгадай, хто я	розвиток соціальних навичок, здатності розпізнавати та ідентифікувати однолітків через голос та інші невербальні сигнали, сприяння формуванню емоційної чутливості та здатності до кооперативної гри, розвиток когнітивних здібностей дітей, пам’яті, уваги, уяви, творчих здібностей
Ланцюжок слів від А до Я	розвиток мовленнєвої компетентності, збагачення словникового запасу, покращення когнітивних процесів, таких як пам’ять та увага, а також у формування навичок послідовного мислення, сприяння розвитку комунікативних здібностей дітей, заохочення до активного спілкування та співпраці в групі, а також

Продовження таблиці 2.1

	розвиток творчого потенціалу під час пошуку нових слів та асоціацій
Гаряча картопля	розвиток координації, швидкості реакції та уваги, соціальних навичок у співпраці та взаємодії; сприяння формуванню навичок швидкого прийняття рішень і рухової активності, розвиток командного духу та вміння працювати в колективі, створення позитивних емоцій та радості від взаємодії в грі
Марійка обідає	учити дітей уважно слухати вірш, брати участь у грі, наслідувати голоси тварин; виховувати любов, дбайливе ставлення до всього живого, бажання доглядати за тваринами
Музичний стілець	розвиток реакції, спритності та уважності дітей, формування навичок швидкого прийняття рішень у ситуації обмеженого часу$ сприяти соціальній взаємодії та навчанню дітей взаємодіяти в групі, дотриманню правил і повазі результатам гри; розвиток фізичних навичок дітей, створення позитивних емоцій від активної діяльності
Вгадай, хто головний!	розвиток уваги, спостережливості та командної роботи у дітей; сприяти підвищенню навичок концентрації та вміння швидко реагувати на зміни; вчити стежити за діями інших і синхронізувати свої рухи з діями «головного», що розвиває їхню координацію та здатність до колективної діяльності» стимулювати розвиток соціальних навичок, створити позитивну ігрову атмосферу, сприяти емоційному благополуччю дітей
Фарби	розвиток комунікативних навичок, уяви, пам’яті та спостережливості, сприяти формуванню в дітей вміння висловлювати свої думки, взаємодіяти з іншими

Продовження таблиці 2.1

	учасниками та виконувати інструкції, вчити розрізняти кольори та використовувати їх у контексті гри, що розвиває їхню креативність та здатність до асоціативного мислення; розвивати фізичну активність через виконання різних завдань та рухових дій
Хто з нас найуважніший?	розвиток уваги, пам’яті та спостережливості; вчити концентрувати увагу на деталях, запам'ятовувати положення та зовнішній вигляд своїх товаришів, а також швидко і ефективно помічати зміни; сприяти вдосконаленню когнітивних навичок та здатності до аналізу; розвивати навички співпраці та комунікації
Поїхали-поїхали	розвиток уважності, здатності до зосередження та вміння швидко реагувати на зміни; вчити слухати інструкції та співвідносити їх з відповідними діями, сприяти удосконаленню когнітивних навичок; розвивати координацію рухів і вміння контролювати свої дії, не піддаючись на обманні рухи ведучого; стимулювати соціальну взаємодію між дітьми та сприяти формуванню здорової конкуренції
Перевірка пам’яті	Розвиток зорової пам’яті, уваги та концентрації; вчити спостерігати за театральними атрибутами та запам’ятовувати їхні деталі, сприяти покращенню когнітивних навичок; стимулювати творче мислення, розвивати здатність до відтворення інформації, розвитку навичок малювання та візуального сприйняття
Пішла киця по водицю	навчити обережності; виховувати співчуття, уміння активно допомагати у скрутних обставинах; розуміти комізм ситуацій, розвивати акторські здібності, вміння відтворювати фольклорний зміст за допомогою міміки,

Продовження таблиці 2.1

	жестів, пантоміми
Ріпка (за мотивами укр. нар. казки)	розвивати виразність інтонації, міміки, рухів; виховувати почуття командної спільності, взаємодопомоги.
Підкажи слівце	розвиток мовленнєвих навичок, творчого мислення та здатності до імпровізації; вчити слухати та розуміти текст, розвивати почуття римування; збагачувати словниковий запас; стимулювати дітей до активної участі у процесі гри, плескати в такт та підспівувати мелодію
Як поводитися на вулиці	підвести дітей до розуміння залежності будови автомобіля від його призначення, характеру вантажу (*фургон, поштовий автомобіль*); формувати уявлення про професію водія; виховувати повагу до людей цієї професії, бажання опанувати правила поведінки на вулиці; розвивати фантазію, уяву; учити застосовувати особистий досвід в ігрових ситуаціях
Друзі для Колобка	формувати вміння коловими рухами скачувати грудки пластиліну між долонями; спонукати називати персонажів казки; продовжувати виховувати доброзичливе ставлення до ігрових персонажів; викликати співчуття до них і бажання допомогти; продовжувати розвивати інтерес до ліплення
Музичні іграшки	формувати вміння утворювати дієслова від назви музичних інструментів (барабан – тарабанить); обігрувати гру на музичних інструментах за допомогою рухів; закріплювати назви музичних інструментів; спонукати висловлюватися, ділитися особистими враженнями; виховувати дбайливе ставлення до іграшок; сприяти емоційному відгуку на все, що відбувається; створювати

Продовження таблиці 2.1

	гарний настрій
Бджілки на розвідці (за К. Ушинським, інсценізація Л. Калуської)	розвиток емоційно-ціннісної сфери дітей, формування навичок співпереживання, взаємодії та співпраці; розвиток мовленнєвих та комунікативних навичок, збагачення уявлень про природу та весняні зміни в навколишньому середовищі; виховання екологічної свідомості та любові до природи; сприяння вираженню емоцій під час озвучування персонажів; розвиток креативності у створенні сценічних образів та дій
Як горобцеві захотілося дізнатися, куди заходить сонце (за твором В. Сухомлинського, інсценізація Л. Калуської)	розвиток уяви, допитливості та мислення дітей старшого дошкільного віку; формування пізнавального інтересу до природних явищ, розвиток мовленнєвих навичок, уміння ставити запитання та шукати на них відповіді; навчання вмінню виражати свої емоції в процесі виконання ролей, розвиток здатності до співпереживання та взаємодії з оточенням; виховання любові до природи та розуміння важливості спостережень за навколишнім світом
Пустотливий дощик (за твором А. М’ястківського)	розвиток мовленнєвих та соціальних навичок, формування емоційної чутливості та співпереживання;. розвиток уяви, здатності до імпровізації та творчого самовираження; навчання взаємодії один з одним, розвиток навичок командної роботи, фізичний розвиток завдяки активним рухам і танцям
Як знайти стежину (В. Берестов, інсценізація Л. Калуської)	розвиток комунікативних навичок та взаємодії дітей, здатності розв’язувати проблеми шляхом колективної роботи;. розвиток уяви, логічного мислення та навичок спостереження, емоційної чутливості та співпереживання, усвідомлення та цінування взаємодопомоги.

Розроблена система театралізованих ігор спрямована на запровадження ігрової діяльності в гурткову роботу театрального напряму, дозволяє проєктувати різні види ігор в освітній процес, поступово ускладнювати завдання, адаптувати їх до вікових особливостей старших дошкільників та індивідуальних особливостей кожної дитини, що загалом сприяє ефективному формуванню мистецько-творчої компетентності. Запропоновані театралізовані ігри сприяють опановуванню комунікативних навичок, навчають виражати свої думки, слухати інших, співпрацювати в команді, розпізнавати, виражати і керувати своїми емоціями, дозволяють адаптувати завдання та методи до можливостей, потреб та здібностей дітей. Системний підхід до запровадження театралізованих ігор в освітній процес старших дошкільників у закладі дошкільної освіти забезпечує комплексний розвиток мистецько-творчої компетентності дітей.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретичне й експериментальне дослідження дало змогу сформулювати загальні висновки.

1. Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників дозволив з'ясувати сутність поняття «мистецько-творча компетентність дітей старшого дошкільного віку», виокремити основні складники та фактори, що впливають на її формування. Мистецько-творча компетентність складається з емоційно-ціннісного ставлення, знань та навичок. Всі ці компоненти взаємодіють, створюють комплексне уявлення про здатність дитини до творчого самовираження. Формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва сприяє глибокому переживанню краси, формуванню особистісних цінностей та естетичного задоволення. Це забезпечує емоційний зв'язок з мистецтвом та стимулює бажання до самовираження. Знання є фундаментом для розвитку мистецько-творчої компетентності. Теоретичні та практичні знання дозволяють дітям розуміти основи мистецтва, культурні традиції, що значно розширює їхній творчий кругозір. Навички відіграють критичну роль у забезпеченні можливості практичного вираження творчих ідей. Технічні, творчі, соціальні та естетичні навички сприяють розвитку творчих здібностей і забезпечують умови для повноцінного творчого процесу.

Отже, феномен мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку є складним, багатогранним та охоплює різні аспекти розвитку дитини. Його формування є важливим завданням дошкільної освіти, яке забезпечує всебічний розвиток особистості, сприяє вихованню творчих, естетично чутливих і культурно свідомих індивідуальностей.

2. Концепції творчого розвитку дитини світової та вітчизняної педагогіки і психології надають багатий інструментарій для розуміння та виховання творчості в дітей. Теорії Л. Виготського, Г. Гарднера, Дж. П. Гілфорда, Р. Емілія, М. Монтессорі, Ж. Піаже, К. Робінсона, С. Русової, Р. Штайнера

пропонують цінні погляди на те, як можна заохотити та розвивати творчий потенціал з дошкільного дитинства. Розуміння та врахування наукових концепцій у формуванні мистецько-творчої компетентності дозволяє педагогам більш ефективно організовувати освітній процес, створювати сприятливі умови для творчого розвитку дітей, сприяти формуванню в них мистецько-творчої компетентності. Формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку є багатогранним процесом, що вимагає інтеграції теоретичних знань та практичних методик. Аналіз наукових здобутків у цій галузі дозволяє визначити ефективні стратегії розвитку творчих здібностей, які сприяють всебічному розвитку особистості дитини та її готовності до творчого самовираження.

3. Схарактеризовано театралізовані ігри як засіб формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Їх сутність полягає в інтеграції різних видів діяльності – ігрової, художньої, мовленнєвої та соціальної – у єдину творчу взаємодію, що дозволяє дітям вільно виражати свої емоції, думки та уяву; стимулює розвиток креативного мислення та творчих здібностей; допомагає експериментувати з різними ролями та ситуаціями; сприяє формуванню гнучкого мислення та вміння знаходити нестандартні рішення; сприяє розвитку емоційного інтелекту, емпатії та здатності розуміти почуття інших людей; формує позитивне ставлення до навколишнього світу та розвиває здатність співпереживати; сприяє розвитку мовленнєвих навичок, розширенню словникового запасу та вдосконаленню виразного мовлення; розвитку соціальних навичок, вмінню працювати в команді, розвиває почуття відповідальності та самодисципліни; навчає приймати рішення, вирішувати конфлікти та ефективно взаємодіяти з іншими. В процесі гри діти засвоюють нові знання, розвивають навички мислення та закріплюють вивчене на практиці. Отже, сутність театралізованих ігор полягає у їхній здатності гармонійно розвивати різні аспекти дитячої особистості – емоційний, соціальний, інтелектуальний та творчий. Вони сприяють всебічному розвитку дітей, допомагають їм краще розуміти себе та оточення, розвивають навички

комунікації та співпраці, що є надзвичайно важливим для їх успішної соціалізації та формування мистецько-творчої компетентності.

4. Укладена методика формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор досліджує зміст ігрової діяльності театрального напряму й характер її запровадження в освітній процес, який забезпечує емоційне сприйняття, сприяє формуванню елементарних уявлень про мистецтво театру та театральну діяльність, впливає на розвиток мистецьких навичок, акторських здібностей, здатності до самовираження та інтерпретації творів мистецтва, формуванню культури глядача та виконавської культури. В результаті запропонованих форм, методів і прийомів в процесі використання театралізованих ігор дитина старшого дошкільного віку виявляє ціннісне ставлення до творчості письменників, інтерес до театралізованої діяльності; здобуває елементарні уявлення про театральне мистецтво, вирізняє специфіку театрального образу, розуміє призначення театрального реквізиту, знає різні види дитячого театру; пов’язує яскравість образу з мімікою, жестами, римами, монологами, діалогами, навчається найпростішим навичкам виконавської культури та культури глядача; виявляє навички виразного мовлення, включається в театралізовані дії, ідентифікує почуття та вчинки персонажів із власними, використовує побутові речі як театральні атрибути. Таким чином, методика формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор є важливим аспектом освітнього процесу, що дозволяє педагогам ефективно розвивати у дітей творчі здібності, емоційну чутливість та комунікативні навички.

5. Розроблена система театралізованих ігор спрямована на запровадження ігрової діяльності в гурткову роботу театрального напряму, дозволяє проєктувати різні види ігор в освітній процес, поступово ускладнювати завдання, адаптувати їх до вікових особливостей старших дошкільників та індивідуальних особливостей кожної дитини, що загалом сприяє ефективному формуванню мистецько-творчої компетентності. Запропоновані театралізовані

ігри сприяють опановуванню комунікативних навичок, навчають виражати свої думки, слухати інших, співпрацювати в команді, розпізнавати, виражати і керувати своїми емоціями, дозволяють адаптувати завдання та методи до можливостей, потреб та здібностей дітей. Системний підхід до запровадження театралізованих ігор в освітній процес старших дошкільників у закладі дошкільної освіти забезпечує комплексний розвиток мистецько-творчої компетентності дітей.

Отже, результати дослідження засвідчили, що ефективне досягнення мети з формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобам театралізованих ігор буде ефективним за умов використання відповідної методики та системи ігор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-tandartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya (дата звернення: 21.06.24).

2. Бех І. Д. Акценти мистецької творчості та виховання особистості. Естетика і етика педагогічної дії. 2012. Вип. 3. С. 38–43.

3. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посібник. Київ : Академвидавництво, 2012. 256 с.

4. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.

5. Біла І. М. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці. *Практична психологія і соціальна робота*. 2014. № 1. С. 4–8.

6. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : хрестоматія. Одеса : Астропринт, 1999. 292 с.

7. Вітлугіна Н. Музичне виховання в дитячому садку. Київ : Вища школа. 1978. 255 с.

8. Водолага Н. В. Навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. Одеса, 2001. 23 с.

9. Гавриш Н., Котик І. Методика розвитку мовленнєвої діяльності. Київ : Вища школа. 1996. 154 с.

10. Гагаріна Н., Бабіч Н. Світ творчої уяви та фантазії : навч.-метод. посібн. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2020. 36 с.

11. Дмитренко М. В. Формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор. *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення :* зб. матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Ніжин, 30 квітня 2020 р.). Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 203–205.

12. Додонов Б. І. Емоційна культура особистості. Київ : Педагогіка, 1997. 158 с.

13. Доронова Т. Н. Розвиток дітей від 4 до 7 років в театралізованій діяльності. Дитина в дитячому садку. 2001. № 2. С. 25.

14. Дорошенко Т. В. Про деякі аспекти творчого розвитку особистості дитини в педагогічній концепції С. Ф. Русової. URL: https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2400/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_26.pdf. (дата звернення: 26.06.24).

15. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

16. Єнгаличева І. В. Креативний розвиток дітей дошкільного віку засобами театралізованих ігор. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія «Педагогіка, соціальна робота». Вип. 36. С. 59–61.

17. Качкан В. А. Українське народознавство в іменах : навч. посібник у 2-х ч. Ч.1 / за ред. А. З. Москаленка. Київ : Либідь, 1994. 336 с.

18. Кононко О. Л. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі». *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 3–7.

19. Котелянець Ю. Розвиток творчості дошкільників засобами театралізованої діяльності. *Витоки педагогічної майстерності.* 2020. Випуск 25. С. 106–110.

20. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навч. пос. Київ : Кондор, 2009. 200 с.

21. Масол Л. М. Методика навчання у початковій школі : посіб. для вчителів. Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.

22. Новоселецька І. Е. Вплив мистецтва на розвиток художньо-творчих здібностей дітей п’ятого року життя в початкових мистецьких навчальних закладах. *Молодий вчений.* 2017. № 3.2 (43.2). С. 98–101.

23. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам’янець-Подільський. 2017. 163 с.

24. О. Половіна Як сформувати мистецько-творчу компетентність у дітей. URL : https://oplatforma.com.ua/article/2951-yak-sformuvati-mistetsko-tvorchu-kompetentnst-u-dtey. (дата звернення 15.07.2024).

25. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підр. Київ : Академвидав, 2013. 464 с

26. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посібник. Київ : Либідь, 2001. 288 с.

27. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька. Тернопіль : навч. кн. Богдан, 2005. 57 с.

28. Русова С. Дидактика : конспект лекцій, читаних в укр. педагог. інституті ім. М. Драгоманова в 1924/25 р. Прага : Сіяч, 1925. 190 с.

29. Русова С. Націоналізація дошкільного виховання. Київ : Укр. школа, 1913. 57 с.

30. Русова С. Дошкільне виховання. Катеринослав : [б. в.], 1918. 163 с.

31. Сухомлинський В. Гаряча квітка : оповідання та казки для молодшого шкільного віку / укл. Г. Сухомлинська. Київ : Веселка, 1978. 103 с.

32. Сухорукова Г. В. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності в умовах дошкільного навчального закладу. URL: https://drive.google.com/drive/u/2/folders/1vHZEdbmylwylBJ1BybnG6Bs1bzomM_6X (дата звернення 14.07.2024).

33. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. Педагогічні науки : Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2018. Вип. 45 (106). С. 155–158.

34. Шульга Л. М. Барвиста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання : метод. посібн. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 336 с.

35. Шульга Л. М. Потенціал театралізованої гри у формуванні мистецько-творчої компетентності та всебічному розвитку дітей дошкільного віку. Publisher.agency: Proceedings of the 7th International Scientific Conference «Scientific Results» (Rome, Italy, July 25-26, 2024). 2024.С. 28–33.

36. Шульга Л. М. Психологічні особливості дошкільного віку як підґрунтя розвитку творчої особистості. Актуальні проблеми психології : збірн. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України. Т. IV. *Психологія розвитку дошкільників.* Вип. 13. 2017. С. 213–222.

37. Шульга Л. М. Формування мистецько-творчої компетентності: методичні аспекти. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2021/2022 навчальному році :* метод. рекомендації : у 3-х ч. Ч. ІІІ. / відп. ред. О. Варецька, ред.-упор. О. Байєр. Запоріжжя : Статус, 2021. С. 50–67.

38. Шульга Л. Упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Актуальні питання гуманітарних наук :* міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Том 3, № 23, 2019. с. 179–183

39. Burton J. M., Horowitz R., Abeles H. Learning In and Through the Arts : Curriculum Implications. Teachers College Record. 1999. 255 p.

40. Edwards C., Gandini L., Forman G. The Hundred Languages of Children : The Reggio Emilia Approach-Advanced Reflections. Ablex Publishing, Greenwich, Connecticut, USA. 1998. 488 p.

41. Fromm E. The Art of Being. Continuum Publishing New York, USA. 1993. 180 p.

42. Gardner H. Frames of Mind : The Theory of Multiple Intelligences. Basic Books : New York. 1983. 528 p.

43. Goldstein T. R., Winner E. Enhancing Empathy and Theory of Mind. Journal of Cognition and Development. 2012. 335 p.

44. Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. McGraw-Hill, New York. 1967. 538 p.

45. Guilford J. P. The Structure of Intellect Model. Praeger Publishers, New York. 120–145. 1983

46. Montessori M. The Montessori Method. Schocken Books New York, USA.1964. 376 p.

47. Montessori M. The Absorbent Mind. Holt Paperbacks. New York .1995. 304 p.

48. Piaget J., Inhelder B. The Psychology of the Child. New York, USA : Basic Books. 1969. 192 p.

49. Piaget, J. Play, Dreams, and Imitation in Childhood. Norton, New York, USA. 1962. 216 p.

50. Robinson K. Out of Our Minds : Learning to be Creative. Capstone London, 2011.368 p.

51. Robinson K. Creative Schools : The Grassroots Revolution That's Transforming Education. Viking New York, USA2015. 320 p.

52. Steiner R. The Education of the Child. Anthroposophic Press Hudson, USA1996. 128 p.

53. Vygotsky L. S. Mind in Society : The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, Cambridge, USA. 1978. 115 p.

54. Vygotsky L. Mind in Society : The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge : Harvard University Press. 1978. 159 p.

55. Vygotsky L. Thought and Language. MIT Press, Cambridge, USA, 1986. 300 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Знайомство з професією «музичний редактор» лялькового театру. Театр коробок до казки «Троє поросят»

(з досвіду Г. Сухорукової)

Мета: познайомити дітей з професією «музичний редактор» лялькового театру і одним із видів театру – театру коробок; вправляти дітей в умінні інтонаційно передавати настрій персонажів; розвивати музичні здібності, артистизм у сюжетах казки «Троє поросят»; стимулювати ініціативу дітей, розвивати творчу фантазію та вміння імпровізувати, вільно спілкуватись у заданих ситуаціях; сприяти виникненню стійкого інтересу до гурткової роботи; виховувати естетичні та моральні почуття.

Обладнання: записи музичних творів, звуків природи; картки для артикуляційної гімнастики, іграшки Круть і Верть, декорації, герої з коробок – Вовк, Наф-Наф, Нуф-Нуф, Ніф-Ніф.

Хід заняття

І. Організаційний момент. Налаштування дітей на роботу

Мовна розминка. Артикуляційна гімнастика

1. Вправи на розвиток дихання та артикуляції.

Дід Мороз проспав у ліжку,
Встав, бурульками брязкаючи:
«Де ви, хуртовини ,
Чого не будете мене?»
Налетіли хуртовини, завили: У – у – у! В – в – в!
Засвистіли: С – с – с – с! З – з – з – з!
Застогнав ліс: Ммм – ммм – ммм!
Застогнали дуби: Ммм – ммм – ммм!
Застогнали берізки: Ммм – ммм – ммм!
А Дід Мороз чаклує:
«Розіграйтесь, хуртовини!
Гніться нижче, сосни, ялинки!
Все, що є в моєму лісі
Все засиплю, занесу!»

2. Робота над інтонаційною та пластичною виразністю.

Загадка

До тебе в гості завітає
Лише на самий новий рік.
Та подарунком привітає

Усім відомий чарівник.

(Дід Мороз)

Страшний сон

До нас стукав Дід Мороз.
До дзвінка він не доріс.
Ну а я ще поки
Не доріс і до дзвінка.
Я не зміг йому відкрити.
Він – подарунок подарити.
І залишився старий рік.
Замість ялинки – кактус. Ось.

Ігор Жуков

Бесіда на усвідомлення змісту вірша.

Фізкультхвилинка

Цілу нічку падав сніг,
Ковдрою товстою ліг;
Заховав усі доріжки:
Важко нам ходити пішки.
Але старанні малята
Мітли узяли, лопати –
Нумо, чистити стежину!
Працювати без спочину.
Так сумлінно працювали,
Сніг, замети розчищали.

ІІ. Основна частина

Бесіда. Вихователь:

– Як ви вважаєте, настільки важливою є музика в ляльковому театрі?

– Чому в лялькових виставах використовують музичне оформлення?

– Як ви гадаєте, чи бувають лялькові вистави, в яких не лунає музика?

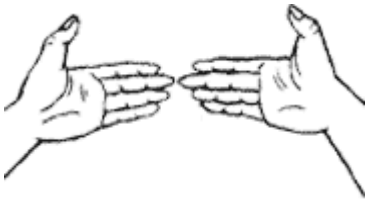
– Чи знаєте ви, як називається професія людини, яка відповідає за музичне оформлення лялькової вистави?

Розповідь вихователя – керівника гуртка

Якщо ви були глядачами лялькової вистави, ви, мабуть, помітили, що дія вистави супроводжується музикою. Музика лунає на початку вистави і в кінці. На тлі музики відбуваються діалоги героїв. За допомогою музики створюється певний настрій у глядачів: якщо вистава весела, лунає весела музика; якщо у ляльковій виставі йдеться про щось невеселе, лунає музика сумна.

Обрати мелодію, яка відповідає настрою вистави, – це завдання музичного редактора. Людина цієї професії, безумовно, має музичну освіту, володіє гарним музичним слухом, знає безліч мелодій, вміє підбирати саме ті мелодії, які найкраще підходять до характеру і настрою вистави.

Музичний редактор готує також звукове тло для вистав: голоси пташок, шелест лісу, гуркіт грому, завивання вітру, дзюрчання струмка, інші образи навколишнього світу.

Також музичний редактор відповідає за підготовку всіх музичних номерів. Адже в багатьох ляльковихвистав герої часто співають і танцюють.

Музичний редактор, як ви бачите, – дуже важлива особа в ляльковому театрі. Від його праці багато в чому залежить успіх вистави.

ІІІ. Пальчикова гімнастика

Вправа «Ворота»

Долоні поставити на ребро, пальцями один до одного – «ворота зачинені». Пальці випрямлені та напружені.

Ми ворота зачинили, в дім нікого не пустили.

Ворота відчиняються та зачиняються.

Розвернути долоні паралельно одна до однієї, пальці спрямовані від себе. Повернутися у вихідну позицію.

А коли відчиним їх, друзів впустимо своїх.

IV. Практична робота

Завдання (для колективної роботи)

Прослухайте музичні фрагменти. Спробуйте уявити, до якої вистави може підійти така мелодія.

Керівник гуртка *(демонструє ляльки)*

Ой, скажіть нам, сірі мишки, звідки ви і як вас звуть?

Це ж знайомі наші з книжки – мишенята…… *(Верть і Круть).*

Бесіда

– Так, це мишенята Круть і Верть, герої відомої казки «Колосок».

– Що ви знаєте про цих героїв?

– Якими ви їх уявляєте? Що вони найбільше люблять? *(Гратися, співати і танцювати)*.

Фізкультурна хвилинка

Покажіть, як Круть і Верть танцюють і граються (*на фоні веселої мелодії).*

Розучування пісеньки мишенят

Ми малята-мишенята
Любим танці і стрибки.
Ми не любим працювати,
А гуляєм залюбки.

Вмієм весело співати
Й танцювати гопака.
Ми не любим працювати,
А гуляєм, ха-ха-ха!

Гучно плескаєм в долоні,
Каблучком притупнем - теж.
Ми не любим працювати:
Ля-ля-ля, теж-теж-теж!

V. Рольова гра «Ми- музичні редактори». Завдання.

– Послухаємо фрагменти музичного запису із лялькової вистави «Троє поросят». Треба підібрати мелодію та звуки – що для кого і пояснити свій вибір.

– На занятті найкраще працювали….(*імена дітей*). Ви будете зараз акторами, виберіть героїв з коробок, одягніть на руку, придумайте, як ви будете показувати дії, приготуйте «ляльки на долоні» (Вовк, Наф-Наф, Нуф-нуф, Ніф-ніф).

– Зіграйте сценку з використанням музичного супроводу.

Троє поросят (фрагмент для 1 групи)

(На сцені – ліс, зліва – ялинка, справа – квіточки, в центрі – пеньок із грибочками. Літають метелики, пташки. В центрі сцени з'являється Наф Наф).

Наф-Наф: *(весело оглядається навколо)*
Вгору, в ліс веде стежинка, зліва – річка і ялинка,
Справа – квіти запашні, птах літає в вишині,
Як чудово навкруги! Ніф-Ніфе! Нуф-Нуфе!
Ходіть сюди!

Нуф-Нуф *(весело, підстрибуючи, розглядаючи усе навколо)*
Бачили ми річку, ліс! Бігали угору, вниз,
Заглядали під листочки, Знаєм, де ростуть грибочки!

Ніф-Ніф: *(забігає, стає перед Нуф-Нуфом)*Мабуть, тут будемо жить?

Всі разом: *(підстрибуючи)* Побудуємо хатки вмить!

(овації, змінюємо героїв – інші 4 дитини виходять)

(фрагмент для 2 групи, одягають коробки на долоньки)

Наф-Наф: Міцно двері, вікна зачиніть! Злого вовка не впустіть!

Вовк: Поросяточка – маляточка! Відімкніться!
А то зараз як дмухну. Лапами затупочу! Вашу хату рознесу!
(Вовк стукає, заглядає у вікна, поглядає на димар)
О, димар! Р-р-р! Зараз я дістану цих-х-х. Поросяточок смачних-х-х!
(Вовк влазить на дах. Декорації хати замінюються на декорації пічки та казана з водою. Поросятка плачуть)

Разом: Наф-Нафе! Спаси! Від злого вовка захисти!
(Наф-Наф несе казан з окропом)

Наф-Наф: Ось гаряченький окріп! Вовкові зваритись в нім!

Вовк: *(падаючи в окріп)* Ой-йой-йой! Пече! Це жах!Не допоміг і хатній дах!
(Вовк тікає. Поросятка усі разом співають)

Овації акторам.

VI. Підсумок заняття

– На що потрібно звернути увагу при виборі чи створенні музичного оформлення спектаклю?

– Які мелодії ми б підібрали до нашої вистави «Різнокольорові звірі», та доведіть, що вона дійсно підходить.

– Чи сподобався вам театр коробок? Зручно чи ні?

– Яку б казку хотіли ще показати за допомогою театру коробок?

Додаток Б

Настільний театр з природного матеріалу
Театр овочів «Гарбузова родина»
(з досвіду Г. Сухорукової)

Мета: познайомити з театром овочів; вчити дітей використовувати природний матеріал для театральної діяльності, відтворювати текст знайомого вірша в театралізованій грі, підбирати відповідні інтонації до кожного героя; розвивати творчі здібності, спостережливість, пам'ять, мислення, мовлення; вчити виховувати впевненість дітей у власних силах.

Матеріал: овочі, наклейки, оченята, хустинки, фломастери, ширма, музичний супровід.

ХІД ЗАНЯТТЯ

І. Організаційний момент. Комунікативна діяльність. Налаштування дітей на роботу

1. Вправа на розвиток дихання:

- свистить вітер: с – с – с – с – с;
- шумлять дерева: ш – ш – ш – ш – ш – ш;
- летить жук: ж – ж – ж – ж – ж;
- пищить комар: з – з – з – з – з – з.

2. **Артикуляційна вправа**

Діти чітко промовляють голосні звуки, співаючи: і, є, а, о, у ,и.

3. **Вправа на розвиток дикції та артикуляції.**

Пла – че ки – цька в ко – ри – до – рі,
У не – ї ве – ли – ке го – ре.
Злі лю – ди бід – ній ки – цькі
Не да – ють вкра – сти со – сис – ки.

Б. Заходер

4. **Розігрування етюдів**

1. Етюд на вираження страху

Зайчик

Зайчик зщулився в кущах,
Бо напав на нього страх.
Жовтий лист зашелестить –
Зайчик зиркне, затремтить.
Жолудь з неба упаде –
Зайчик вушками пряде.

К. Перелісна

2. Етюд на вираження страждання, капризу.

Дощик

Дощик тягнеться за хмаринкой,
Шепоче хмаринці на ходу:
«Мама, нудно,

Мама, нудно.
Мама! Дозволь я піду?»

Р. Муха

3. Етюд на вираження горя
Котик Мурзик плаче зранку,
Бо на вушку має ранку.
Полював на мишенят,
Як матуся вчила.
Одна мишка утекла,
А друга вкусила.

5. Вправа «Скоромовка»

Лиска лащить лисеня,
А лосина – лосеня.
Лев ласкаво лапою
Левеня поляпує.

Фізкультхвилинка
А ми зовсім не втомились!
Вправо, вліво подивились.
Встали. Спину розігнули.
Руки вгору підтягнули.
Опустили їх на боки
Та надули свої щоки.
Видихнули та присіли,
Підстрибнули і на місце сіли.

ІІ. Сюрпризний момент

Діти бачать корзину з овочами.

ІІІ. Основна частина

Вихователь. Діти, сьогодні я запрошую вас до театру, але він буде незвичайний. Нашими героями будуть овочі.

Розповідь вихователя про театр овочів. Перегляд презентації.

IV. Практична частина

Вихователь роздає дітям по одному овочу. Самостійний вибір дітьми необхідних деталей. Виконання роботи. Обігрування.

Вихователь. Вам необхідно під музичний супровід говорити від імені вашого героя.

Вихователь

Ходить гарбуз по городу,
Питається свого роду:
«Ой чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузові?»
Обізвалась жовта диня,

Гарбузова господиня.

Диня

Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові.

Вихователь

Обізвались огірочки,
Гарбузові сини й дочки.

Огірки

Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові.

Вихователь

Обізвалася морквиця,
Гарбузовая сестриця.

Морква

Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові.

Вихователь

Обізвались буряки,
гарбузові свояки.

Буряки

Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові.

Вихователь

Обізвалася квасоля,
А за нею й бараболя.

Квасоля

Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові.

Вихователь

Обізвався старий біб.

Біб

Я піддержав увесь рід!
Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові.

IV. Заключна частина

Вихователь. Гарна казочка вийшла у нас! Вам сподобалася? Що саме?

Додаток В

Ми – художники-декоратори
(з досвіду Г. Сухорукової)

Мета: продовжити знайомити дітей з особливостями декорацій театру; формувати навички роботи в парах із реквізитом для лялькових вистав, художні вміння створення декорацій, вміння імпровізувати і складати діалог; вправляти дітей у проговорюванні слів з різною інтонацією, силою голосу та у різному темпі; розвивати артикуляційний апарат, мовленнєві здібності дітей, мімічну та пластичну виразність, мислення, увагу та мовлення; виховувати зацікавленість до театралізованої діяльності.

Обладнання: фарби гуаш, пензлі, олівці, фломастери, клей, готові конуси, пластикові пляшки 0,5 л, кружечки, прямокутники, двосторонній скотч, палички з-під суші, скотч малярний, ножиці, ширма лялькового театру, ноутбук, презентація.

ХІД ЗАНЯТТЯ

І. Організаційний момент. Налаштування дітей на роботу

1. Пантомімічна гра – вправа за змістом вірша «**Сніговик».**

Ми ліпили сніжний ком… –
Будеш, кому, сніговиком!
Зверху ми поставимо два.
Самий верхній – голова.
Ніс – морквинка. Це один!
Два – скельця замість очей.
Й буряком, при рахунку три! Рот малюємо. Подивись!

2. Мімічна вправа «Сніговик»

Сніговик на тепло ображається,
Сніговик від тепла застуджується.
У нього, якщо немає морозу,
Крапельки капають з носа.

І. Токмакова

Вихователь:

– Минулого разу ми з вами що робили? (відповіді дітей: говорили про ширми, куліси, декорації, дізнались, хто такі декоратори, працювали в майстерні, ліпили дерева, кущі, дуби та жолуді, переказували, малювали декорації до казок «Ґудзик», «Казочки про дружбу»). Сьогодні на занятті ми з вами продовжуємо працювати у майстерні декораторів. Будемо вчитись робити інші деталі – декорації для домашнього лялькового театру, продовжимо виготовляти власноруч ляльок до нашого театру різними способами. Готові до роботи?

ІІ. Основна частина.

Рольова гра «Майстерня виготовлення ляльок»

Лялька з долоні

(вихователь знайомить з театром долоньок на слайдах)

Завдання. Намалюйте на лівій долоні гуашевою фарбою, що змивається, обличчя будь-якої тваринки на вибір (*ведмежатка, лисички, вовка і т.* д). Спробуйте придумати діалог і показати цією лялькою почуття: радість; смуток; подив; невдоволення; веселий сміх.

Намалювали, об'єднались в пари, придумали діалог, обіграли: лялька на долоні плаче; сміється, реагує на появу іншої ляльки, розмовляє з іншою лялькою.

Ляльки з конусів на пальцях

*(вихователь знайомить з театром конусів на слайдах***)**

Завдання. Намалюйте олівцями чи фломастерами на паперових кружечках тільки обличчя тваринок (*на вибір за бажанням жабенятка, зайчика, мишки і т. д.).* Приклейте їх на картонні конуси, кружечок-голова, конус – тіло, конус надягаємо на пальці. Спробуйте показати цією лялькою ходу та розмову.

(Похитуючи долонею, згинаючи та розрівнюючи пальчики, можна легко показати ходу та розмову)

Намалювали, приклеїли, об'єднались в інші пари, придумали діалог, обіграли

Лялька з порожніх пластикових пляшок

*(вихователь знайомить з театром пластикових пляшок на слайдах***)**

Завдання. Намалюйте олівцями чи фломастерами на паперових прямокутниках обличчя будь-якої ляльки, тваринки, персонажа та приклейте його на порожню пляшку, прикріпіть їй одяг на вибір двостороннім скетчем. Зафіксуйте один кінець пляшки на паличку, щоб було зручно тримати. Лялька готова.

Намалювали, приклеїли, об'єднались в інші пари, придумали діалог, виконали різні рухи лялькою-пляшкою, обіграли.

Фізкультхвилинка

Руки вгору – підтягніться,
Раз – два, раз – два!
Щонайнижче нахиліться,
Раз – два, раз – два!
Станьте рівно, поверніться
І до сонечка зверніться.
А тепер, любі малята,
Пострибайте, як зайчата.
Руки вгору підніміть,
Вдих і видих всі зробіть.

ІІІ. Заключна частина

Бесіда

– Назвіть професії людей, які працюють у лялькoвому театрі.

– Які професії вас найбільше приваблюють?

– Чи цікаво вам було відчувати себе в ролі режисерів, сценаристів, художників-декораторів?